

UiO : **Det juridiske fakultet**

Forholdet mellom visitasjon og ransaking som rettslig grunnlag for undersøkelse av person

Kandidatnummer: 660

Leveringsfrist: 25.11.2015

Antall ord: 16 965

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Oppgavens tema.....	1
1.2	Rettskildebildet	2
1.3	Avgrensning og videre fremstilling	3
2	POLISLÆRE OG STRAFFEPROSESSUELLE INNGREP	6
2.1	«Det tosporede systemet»	6
2.2	Formålet som avgjørende faktor	8
2.3	Organisatoriske skillelinjer	10
3	VISITASJON.....	11
3.1	Visitasjonsbegrepet	11
3.2	Oversikt over politilovens visitasjonshjemler	12
3.2.1	Politiloven § 7 – primærvisitasjon.....	13
3.2.2	Politiloven § 7 a – visitasjon for å avdekke våpen	15
3.2.3	Politiloven § 10 – etterfølgende visitasjon	16
3.3	Mistankekravet.....	17
3.4	Hva kan man visitere etter?.....	20
3.5	Beslutningskompetanse.....	22
4	RANSAKING	23
4.1	Ransakingsbegrepet	23
4.2	Oversikt over straffeprosesslovens ransakingshjemler	24
4.3	Mistankekravet.....	25
4.4	Beslutningskompetanse.....	26
5	SAMMENLIGNING AV VISITASJON OG RANSAKING	28
5.1	Ytre likhet	28
5.2	Kravet til den straffbare handling	29
5.3	Mistankekravet.....	30
5.4	Beslutningskompetansen.....	31
5.5	Samtykkeadgang	33
6	GRENSEDRAKNINGEN I PRAKSIS.....	35
6.1	Begge regelverk er aktuelle.....	35
6.1.1	Suksessiv bruk	35

6.1.2	Alternative inngrepshjemler	36
6.1.3	Fritt valg av spor?	38
6.2	Polititjenestemannens motivasjon	38
7	KONSEKVENSER	42
7.1	Rettslig status og konsekvenser for den inngrepet er rettet mot	42
7.2	Adgangen til rettslig prøving	42
7.3	Konsekvenser for den enkelte tjenestemann som følge av klage eller anmeldelse	44
7.4	Erstatning	46
8	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER.....	47
9	LITTERATURLISTE	49

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema

To av politiets hovedoppgaver er etterforskning og forebyggende arbeid. Hver eneste dag gjennomfører politiet undersøkelser av borgerne og deres eiendeler som en del av disse arbeidsoppgavene. Undersøkelsene kan ta form av straffeprosessuell ransaking eller polisiær visitasjon. Slike inngrep i borgerens rettssfære krever etter legalitetsprinsippet hjemmel i lov, et tidligere ulovfestet prinsipp av grunnlovs rang som nå er lovfestet i Grunnloven¹ § 113. Av prinsippet følger også at det må fremstå som klart hva lovgiver har gitt tillatelse til, jf. klarhetskravet.

Etter gjeldende rett er politiet både ved hjemmel i politiloven² og straffeprosessloven³ gitt adgang til tvangsinngrep overfor borgeren. Ytre sett har visitasjonen og ransakingen flere likhetstrekk. Begge omfatter en undersøkelse av borgerens klær og eiendeler, og griper generelt langt inn i privatlivet til vedkommende. Videre fremstår politiet som utøver av begge inngrep, selv om inngrepene har forskjellig overordnet myndighet og ulike rettslige følger. Det kan også oppstå situasjoner der begge regelverk er aktuelle, noe som forutsetter at politiet har klart for seg hvilket regelverk de benytter, slik at de kan vurdere vilkårene til og rekkevidden av inngrepshjemmelen.

Følgende eksempel er illustrerende: To politibiler patruljerer i et narkotikautsatt nabolag. På avstand observerer de den kjente narkotikaselgeren Ronny forlate en boligblokk bærende på en firkantet brun pakke. Ronny setter så kursen mot det som virker å være en ventende bil, ruten rulles ned og politibetjentene observerer at den brune pakken overleveres til sjåføren. Politipatruljene antar at de nå enten er i ferd med å bli eller akkurat har vært vitne til et narkotikasalgs og bestemmer seg for å gripe inn i situasjonen. Den ene patruljen henvender seg til Ronny, mens de to betjentene i bil nummer to går frem til den ventende bilen. Politibetjenten ber sjåføren gå ut av bilen med følgende beskjed: «Bli med bort dit så vi kan få tatt en sjekk av deg». Var sjåføren her gjenstand for en visitasjon eller en ransaking?

Spørsmålet er om polititjenestemennene på forhånd hadde tatt stilling til om de skulle anvende visitasjon eller ransaking, og om de i det hele tatt behøver å ta stilling til dette. Sjåføren, som ikke vet hva politiet har observert, kan vanskelig vite om han er gjenstand for en forebyggende visitasjon eller en etterforskningsorientert ransaking. Vil det ha noen betydning for sjåføren så lenge undersøkelsen er den samme? Heller ikke en tilfeldig forbipasserende vil

---

¹ Lov av 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Heretter Grunnloven).

² Lov av 4. august 1995 nr. 53 (Heretter politiloven).

³ Lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Heretter straffeprosessloven).

kunne skjelne visitasjon fra en ransaking. Videre blir det et spørsmål om politiet står fritt i valg av inngrep dersom begge regelverk aktualiseres.

Valg av inngrepshjemmel har blant annet betydning for politiets handlingsrom og beslutningskompetanse. Det får også betydning for borgerens rettslige status og rettigheter, samtykkeadgang, og klage- og erstatningsmuligheter.

Temaet for masteroppgaven er med dette utgangspunktet en vurdering av forholdet mellom visitasjon og ransaking som rettslig grunnlag for undersøkelse av person. Et spørsmål er når politiet skal velge henholdsvis visitasjon eller ransaking. I forlengelsen av dette blir en vurdering om det foreligger noen uoverensstemmelser eller uklarheter i lovverkene, og hvordan dette påvirker forholdet mellom visitasjon og ransaking. Videre blir det et spørsmål om disse i så fall kun eksisterer som en juridisk utfordring eller om de også gir utslag i praksis.

1.2 Rettskildebildet

Det foreligger generelt få rettskilder som tar opp oppgavens problemstilling både på det politirettslige- og det straffeprosessuelle området. Hovedvekten i oppgaven vil ligge på politirettslig litteratur og forarbeidene til de ulike lovene fordi disse er av de få rettskildene som i ulik grad kommer inn på problemstillingen eller gir veiledning for fremstillingen.

Hva gjelder lovens ordlyd er både politiloven og straffeprosesslovens inngrepshjemler vage og kortfattede, både når det gjelder inngrepskriteriene og bestemmelsenes materielle innhold. I forarbeidene til politiloven begrunnes dette med at politiets ordenstjeneste utfører et så mangfoldig og uforutsigbart arbeid, at man bevisst har valg å utforme hjemlene på en slik måte at politiet ikke skal risikere å bli handlingslammet på grunn av manglende lovhjemmel.⁴ Lovens ordlyd gir derfor mindre veiledning enn normalt på dette rettsområdet. Dette medfører at det blir mer forsvarlig å tillegge forarbeider og instruksjer større vekt enn ellers ved fastleggelsen av rettsregelens innhold.

Rettspraksis gir tilnærmet ingen veiledning for oppgaven. Politilovens inngrepshjemler er underlagt forvaltningsrettslige regler, men unntatt fra klageadgangen. Spørsmål tilknyttet visitasjon vil derfor sjelden bli gjenstand for rettslig prøving. Ved en gjennomført ransaking vil borgeren sjelden ha rettslig interesse på grunn av manglende aktualitet.⁵ Uten videre straffeforfølgning som følge av ransakingen vil vedkommende følgelig ha liten mulighet til å få prøvd saken for retten.

---

⁴ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 19 og 10, og Fredriksen (2014) s. 47.

⁵ Elden (2012) punkt 7.2.

I de tilfeller visitasjon eller ransaking kommer for retten, vil det som hovedregel være i tilknytning til spørsmål om en polititjenestemann har utvist tjenestefeil eller grovt uaktsom tjenestefeil, jf. straffeloven⁶ §§ 171 og 172 (tidl. uforstand i tjenesten, jf. gml. straffelov⁷ § 325). For retten er det ofte enighet om at det foreligger en urettmessig visitasjon eller ransaking, slik at det ikke er selve undersøkelsen som blir gjenstand for drøftelse, men spørsmål om unødig maktbruk eller nødverge som blir fokus i saken. Mindre alvorlige hendelser resulterer ofte i klage etter politiets klageregelverk eller klage til overordnet myndighet, og løses dermed internt.

Ved videre straffeforfølgelse vil borgeren kunne legge ned påstand om avskjæring av bevis på grunn av ulovhjemlet ransaking, slik at ransakingen blir et tema i retten, men det er sjelden ransakingens innhold eller rekkevidde som blir gjenstand for drøfting. Igjen er det ofte maktbruk eller grensen mot legemsundersøkelse som er hovedfokuset for retten, sjelden visitasjon. Anmeldelse av tjenestemannen og eventuelt fastsettelsessøksmål om krenking av EMK artikkel 8 vil i noen tilfelle gi adgang til rettslig prøving, men heller ikke her har rettspraksis gitt veiledning for problemstillingen i oppgaven.⁸

Hva gjelder oppgavens problemstilling står man derfor overfor en situasjon der verken lovens ordlyd, internasjonal rett eller rettspraksis gir noen særlig veiledning for forholdet mellom visitasjon og ransaking. Det samme gjelder tilfellet for praksis fra spesialenheten, som i liten grad berører problemstillingen.

Fremstillingen vil derfor bygges på lovens ordlyd så langt det går, men utfylles av andre rettskilder, hovedsakelig forarbeider og juridisk litteratur. Drøftelsen vil i stor grad baseres på formåls- og systembetraktninger, hvordan problemstillingen ifølge litteraturen håndteres i praksis, og forarbeider til gjeldende rett på området.

1.3 Avgrensning og videre fremstilling

Oppgaven avgrenses til å behandle undersøkelse av person. Bakgrunnen for avgrensningen er at undersøkelse av person er av de mest inngående og alvorlige inngrepene politiet har adgang til å anvende overfor personer i sin tjenesteutøvelse, som har hjemmel i begge regelverk. En behandling av hus, kjøretøy og andre eiendeler er ikke nødvendig for å belyse oppgavens problemstilling.

---

⁶ Lov av 20. mai 2005 nr. 28 om straff (Heretter straffeloven).

⁷ Lov av 22. mai 1902 nr. 10 almindelig borgerlig straffelov (Heretter gml. straffelov).

⁸ Se mer om fastsettelsessøksmål ved EMK-brudd i punkt 7.2.

Oppgaven vil ta for seg flere bestemmelser etter både politiloven og straffeprosessloven for å få en helhetlig og utfyllende fremstilling av forholdet mellom visitasjon og ransaking. Etter politiloven vil de tre visitasjonshjemlene i §§ 7, 7 a og 10 omfattes, samt ransakingshjemmen for person i straffeprosessloven § 195.

Straffeprosessloven § 222 d og politiloven § 17 d om adgang til ransaking i forebyggende og avvergende øyemed, vil behandles i den grad de er egnet til å belyse oppgavens problemstilling. Bestemmelsene er illustrerende for den formålsoverlapping som har oppstått i lovverket, og dermed også for visitasjon- og ransakingsbestemmelsene. Oppgaven tar sikte på de situasjoner der politiet i den daglige tjenesteutførelsen må ta et valg mellom visitasjon eller ransaking. Bestemmelsene er lite egnet til å belyse denne praktiske vinklingen idet kriminalitetskravet rettes mot svært alvorlige straffbare handlinger, samt at beslutningskompetansen aldri vil tillegges den enkelte polititjenestemann. Det vil derfor ikke gis noen fremstilling av inngangsvilkårene for disse to bestemmelsene, kun av hvilke konsekvenser innføringen av de to bestemmelsene har for klarheten i lovverket.

Politiloven § 12 femte ledd har en annen karakter enn de øvrige visitasjonshjemlene, og vil derfor ikke bli behandlet. Det avgrenses også mot undersøkelse av tredjemann.

I en oppgave som tar for seg inngrep i den personlige integritet vil normalt internasjonale menneskerettigheter ha en stor plass, da særlig Den europeiske menneskerettighetskonvensjon⁹ som gjelder som norsk lov etter menneskerettsloven¹⁰ § 2. Det er sikker rett at visitasjon og ransaking anses som et slikt inngrep i privatlivet som søkes vernet gjennom EMK art. 8. Når denne oppgaven heretter avgrenses mot EMK begrunnes dette med at problemstillingen omhandler et internt skille i norsk rett der EMK eller dommer fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) ikke anses å gi noen veiledning.

Oppgaven vil først gi en innledende oversikt over forholdet mellom politiloven og straffeprosessloven der begreper, formål og skillelinjer som vil prege den videre fremstillingen presenteres i punkt 2. Deretter vil det gis en gjennomgang av inngrepshjemlene for visitasjon og ransaking i punkt 3 og 4. Gjennomgangen vil danne grunnlaget for drøftelsene i punkt 5, 6 og 7. Valget av en separat fremstilling av de to inngrepsadgangene er bevisst valgt for å gi leseren en grunnleggende forståelse av begrepene før den mer inngående drøftelsen som følger senere, og fordi en samlet fremstilling lett vil fremstå for uoversiktlig på grunn av den omfat-

---

⁹ Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK).

¹⁰ Lov av 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (Heretter menneskerettsloven).

tende informasjonsmengden. Etter dette følger en drøftelse av de juridiske og praktiske utfordringene knyttet til forholdet mellom visitasjon og ransaking i punkt 5, 6 og 7.

2   **Polisiære og straffeprosessuelle inngrep**

2.1   **«Det tosporede systemet»**

Straffeprosesslovens regler om tvangsmidler og politilovens regler om polisiære tiltak utgjør de viktigste rettslige grunnlagene for politiets maktbruk.¹¹ De to regelverkene omtales ofte som «påtalesporet» og «politisporet», derav «det tosporede system».¹² Skillet er et sentralt trekk ved den norske politiordningen, og formålet er å sikre påtalemyndighetens uavhengige stilling overfor både forvaltningen og politiske myndigheter.¹³ Systemet er basert på det tidligere skarpe skillet mellom ordenstjeneste/forebygging og etterforskning.¹⁴ Hovedprinsippet om at politiet skal ha ansvar for forebyggende virksomhet og påtalemyndigheten for etterforskning, står fremdeles sterkt.¹⁵ Visitasjon og ransaking sorteres i utgangspunktet under henholdsvis forebygging og etterforskning.

Undersøkelse av person som visitasjon er et polisiært tiltak, mens den som ransaking er et straffeprosessuelt tvangsmiddel. Politiet er gitt enerett til å utøve politivirksomhet, og er derfor ansvarlig for utførelsen av både polisiære inngrep og tvangsmidler, jf. politiloven § 1. Med politiet som utøver av begge inngrepene, er det verdt å merke seg at polisiære tiltak utøves på vegne av politiet, mens tvangsmidler utøves av politiet på vegne av påtalemyndigheten.

Politiets ulike former for kriminalitetsbekjempelse kan plasseres på en tidsakse ut fra et tenkt gjerningstidspunkt.¹⁶ Som et grunnleggende utgangspunkt er de forebyggende, avvergende, stansende formene for inngrep hovedsakelig polisiære tiltak, mens de etterforskende inngrepene er tvangsmidler. Politiets forebyggende handlinger befinner seg lengst forut i tid for gjerningstidspunktet. Også forut for den straffbare handlingen, men nært forestående gjerningsøyeblikket, er de avvergende handlingene.¹⁷ Begge tar sikte på å hindre at den straffbare handlingen inntreffer.¹⁸ Stansende tiltak er aktuelle når den straffbare handlingen er påbegynt, men ikke avsluttet.¹⁹ For eksempel der gjerningsmannen oppdages på fersk gjerning. Når den straffbare handlingen er avsluttet, vil politiet kunne iverksette tvangstiltak i etterforskende øyemed for å avdekke lovbruddet.²⁰

---

¹¹ Spurkland (2014) s. 61.

¹² Riksadvokatens nettside, *påtalemyndigheten*.

¹³ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 27.

¹⁴ Politiets fellesforbund (2004), punkt: det tosporede system.

¹⁵ Politiets fellesforbund (2004), punkt: det tosporede system.

¹⁶ NOU 2004: 6 s. 31.

¹⁷ Ot.prp. nr.22 (1994-1995) s. 61.

¹⁸ NOU 2004: 6 s. 31.

¹⁹ NOU 2004: 6 s. 31.

²⁰ NOU 2004: 6 s. 31.

Dette utgangspunktet for skillet mellom politiloven og straffeprosesslovens inngrepshjemler kompliseres imidlertid av utviklingen i lovgivningen har hatt på dette rettsområdet. Herunder at lovgiver blant annet har åpnet for bruk av tvangsmidler i forebyggende øyemed,²¹ i tillegg til en økende kriminalisering av forberedelseshandlinger.²² Dette gjør at innslagspunktet for de straffeprosessuelle tvangsmidlene flyttes til et tidligere tidspunkt. Debatter i fagmiljøet har vist at gjerningstidspunktet ikke kan legges til grunn som det avgjørende skjæringspunktet mellom forebyggende og etterforskende tiltak, men at også formålet med inngrepet må tillegges vekt, jf. nedenfor i samme punkt.

I og med at samme myndighet utfører de ulike formene for inngrep, vil også grensen mellom forebygging og etterforskning være av betydning for om inngrepet utøves på vegne av politiet eller påtalemyndigheten. Grensen mellom forebygging og etterforskning får betydning for skillet mellom politisære tiltak og tvangsmidler fordi de to begrepsparene aktivt brukes til å definere hverandre. Samtidig er forholdet mellom forebygging og etterforskning formelt løst ved å påpeke at etterforskningstiltak hjemles i straffeprosesslovens, mens forebyggende tiltak hjemles i politiloven.²³

Spørsmålet er hva som er avgjørende for om man befinner seg i det forebyggende sporet eller i etterforskningsspor.

I det juridiske fagmiljøet har det vært debattert hvorvidt formålet eller gjerningstidspunktet skal være avgjørende for skillelinjen mellom forebygging og etterforskning. Debatten settes på spissen av Politimetodeutvalget i NOU 2004: 6, der flertallet gir uttrykk for at gjerningstidspunktet i stor grad må være avgjørende, mens mindretallet anser formålet med tiltaket for bestemmende.²⁴ Når flertallet i Politimetodeutvalget anvender gjerningstidspunktet som skjæringspunkt for skillelinjen, blir det avgjørende momentet om tiltaket settes inn før eller etter at det foreligger skjellig grunn til mistanke. «Skjellig grunn til mistanke» er som den alminnelige hovedregel inngrepsterskelen etter straffeprosessloven. Mindretallets formålsorienterte tilnærming medfører at formålet med tiltaket avgjør om inngrepet skal forankres i straffeprosessloven eller politiloven.²⁵ En virksomhet er dermed å anse som etterforskning når siktemålet er å avklare om en straffbar handling finner eller har funnet sted.²⁶ Her blir polititjeneste-

---

²¹ Se politiloven § 17 d.

²² Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 102 og Lomell (2012) s. 86.

²³ NOU 2004: 6 s. 17.

²⁴ NOU 2004: 6 s. 171 flg. Se også Ot.prp. nr. 60 (2004-2005) s. 34 for sammendrag.

²⁵ NOU 2004: 6 s. 16 og 171.

²⁶ Riksadvokaten (3/1999) punkt II.2.

mannens motivasjon for inngrepet avgjørende for valg av regelverk. Forskjellen blir hovedsakelig et valg mellom en objektiv eller en subjektiv vurderingsform.

Per i dag er mindretallets formålsorienterte tilnærming gjeldende rett. Denne ble også lagt til grunn av Lundutvalget²⁷ og senere tiltrådt av stortingskomiteen som uttrykkelig går bort fra vektlegging av gjerningstidspunktet, og anser formålet som det avgjørende når man skal skille etterforskning fra annen politivirksomhet.²⁸ Dette samsvarer med Riksadvokatens rundskriv der det påpekes at «Avgjørende for om en virksomhet er etterforskning er dens formål.»²⁹, som det også henvises til i samme innstilling³⁰. Denne tilnærmingen viser seg likevel ikke å være uproblematisk da det foreligger flere overlappende formål i politiloven og straffeprosessloven.

Det synes etter dette som om den formålsorienterte tilnærmingen skal legges til grunn som avgjørende faktor for når polititjenestemannen befinner seg i politisporet eller påtalesporet.

2.2 Formålet som avgjørende faktor

På mest grunnleggende plan har etterforskning og polisiære tiltak samme formål: å bekjempe kriminalitet og å opprettholde lov og orden. Likevel har lovgiver valgt en løsning med to ulike regelsett, hvor formålsangivelsene i prinsippet er forskjellige.

Politiloven av 1995 ble gitt med det overordnede formål å regulere politispørsmål av administrativ, materiellrettslig og organisatorisk karakter.³¹ Som statens sivile maktapparat var det ønskelig at Stortinget satte de rettslige rammene for politiets myndighet, samt at reglene for politiets kompetanse av rettssikkerhetsmessige hensyn burde være forankret i lov, og ikke kun etter sedvanerett. Formålet med loven var således å styrke tillitsforholdet mellom politiet og borgerne, samtidig som man skapte forutberegnelighet og trygghet for borgeren.³²

Straffeprosessloven ble gitt med sikte på å regulere straffeforfølgningen, da politiets etterforskningsarbeid hadde en annen karakter enn det arbeidet som skulle reguleres av politiloven.³³ Etterforskningens hovedoppgave er å avklare omstendigheter som er relevant for påta-

---

²⁷ NOU 1997: 15 punkt 4.1.3.

²⁸ Innst. O. nr. 113 (2004-2005) punkt 4.1.4.2.

²⁹ Riksadvokaten (3/1999) punkt II.2.

³⁰ Innst. O nr. 113 (2004-2005) punkt 4.1.4.2.

³¹ Auglend (2004) s. 56.

³² Auglend (2004) s. 56.

³³ Auglend (2004) s. 57.

lebeslutningen og rettsforhandlinger,³⁴ blant annet å klarlegge om en straffbar handling foreligger, fremskaffe bevis og identifisere de involverte.³⁵ Hovedformålet med straffeprosessloven var å gi politiet mulighet til å ivareta samfunnets interesse i at det treffes en riktig avgjørelse ved innsamling og vurderinger av fakta i straffesaker.³⁶

Som overordnet formål for politiets virksomhet skal politiet «gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig», jf. politiloven § 1 annet ledd. Av den funksjonsorienterte målsettingen, jf. politiloven § 2, fremgår indirekte at et annet hovedformål er at politiets virksomhet skal ivareta ro, orden og sikkerhet blant borgerne. Positivt angitte mål er forebygging, avverging og stansing av kriminell virksomhet. Målet for politiets virksomhet som ledd i straffeprosessloven er ikke angitt i en egen formålsbestemmelse, men loven gir samlet uttrykk for at tvangsmidler normalt skal brukes som ledd i straffeforfølgelsen, altså etterforskningsformål. Straffeprosesslovens bestemmelser om etterforskning retter seg mot en begått straffbar handling, jf. straffeprosessloven § 224, som motsetning til politiloven. Formålet med etterforskningen fremgår av straffeprosessloven § 226, som i stor grad angis som klargjøring av påtalebeslutning, rettsforhandlinger, og fullbyrdelse av straff. Så langt er skillelinjen mellom politilovens forebyggende virksomhet og straffeprosesslovens etterforskende virksomhet relativt klar.

I 2005 ble såkalt «preventiv» etterforskning lovfestet i straffeprosessloven § 226 første ledd bokstav c. Avverging og stansing av straffbare handlinger skal nå også anses som et etterforskningsformål, en bestemmelse som er tilnærmet identisk med politiloven § 2 første ledd nr. 3. Konsekvensen av lovendringen er at skillet mellom de straffeprosessuelle tvangsmidler og polisiære inngrep ikke lenger er like klart.³⁷ Forebyggende og avvergende bruk av tvangsmidler vil juridisk sett være straffeprosessuell etterforskning, men reelt vil inngrepene være kriminalitetsforebyggende tiltak som ikke krever verken en begått straffbar handling eller en innledet etterforskning.³⁸

Et annet formål som finnes i begge lover er hensynet til politiets sikkerhet. Formålsoverlappingen har medført at politiet har to tilnærmet identiske undersøkelsesadganger i forbindelse med pågrep eller innbringelse i straffeprosessloven § 178 og politiloven § 10.³⁹ Her vil

---

³⁴ Riksadvokaten (3/1999) punkt II.2.

³⁵ Auglend (2004) s. 596.

³⁶ Auglend (2004) s. 64.

³⁷ Andenæs (2009) s. 280.

³⁸ Andenæs (2009) s. 280.

³⁹ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 62.

imidlertid det forutgående inngrepet være avgjørende, men også det forutgående inngrepet forutsetter et valg mellom politisporet og påtalesporet.

Som følge av nyere lovgivning sorteres ikke etterforskning og forebygging lenger konsekvent i hvert sitt lovverk. Lovene er dermed heller ikke egnet som rettslig skillelinje mellom visitasjon og ransaking. I litteraturen uttales i den forbindelse at: «Lovgivningen de siste 10-15 årene har bidratt til at grensedragningen mellom straffeprosessuelle tvangsmidler og polisiære inngrep av annen art er blitt mindre klar enn tidligere.»⁴⁰ Skillelinjen mellom lovenes hovedformål og ansvarsområdet blir uklar idet enkeltbestemmelser holdes opp mot hverandre.

Utgangspunktet om at lovene skulle ha ulike formål er dermed mindre synlig i dagens lovverk. Rettsutviklingen på området har ført til at det foreligger flere overlappende formål mellom de to regelverkene, slik at en formålsorientert tilnærming til valg av spor ikke lenger er like enkel.

2.3 Organisatoriske skillelinjer

Skillelinjene i hjemmelsgrunnlaget gjenspeiles også i den organisatoriske strukturen i politiet og i klageordningen. Det tosporede systemet medfører at politiets ansvar for kriminalitetsbekjempelse er delt mellom Justis- og beredskapsdepartementet og påtalemyndigheten.⁴¹ Når politiet arbeider med grunnlag i straffeprosessloven og utad opptrer som etterforsknings- og påtaleorgan, er de faglig underlagt påtalemyndigheten.⁴² Politimesteren er da underordnet statsadvokaten, med Riksadvokaten som overordnet leder av påtalemyndigheten, jf. straffeprosessloven §§ 56 og 58. Ved utførelsen av andre politioppgaver er politiet underlagt Justis- og beredskapsdepartementet og Politidirektoratet, jf. politiloven §§ 2 og 15. Følgelig har departementet verken instruksjons- eller omgjøringsrett ved påtalemessige beslutninger truffet av Riksadvokaten eller påtalemyndigheten.⁴³ Regjeringen har riktignok adgang til å instruere Riksadvokaten jf. straffeprosessloven § 56 annet ledd, men instruksjonsadgangen har aldri blitt benyttet i praksis.

---

⁴⁰ Andenæs (2009) s. 280.

⁴¹ Auglend (2004) s. 65.

⁴² Auglend (2004) s. 65.

⁴³ Auglend (2004) s. 65.

3 Visitasjon

3.1 Visitasjonsbegrepet

Begrepet visitasjon kan forstås som et polisiært tiltak som gir politiet adgang til å gjennomføre undersøkelser av borgeren og hans eiendeler på bestemte vilkår. Spørsmålet blir deretter hvor inngående undersøkelsesadgang politiet har ved visitasjon.

Visitasjonsbegrepet er ikke gitt noen materiell definisjon i politilovens bestemmelser. Ulike forarbeider gir imidlertid et bakteppe for å trekke opp rammen av visitasjonsbegrepet. I forarbeidene til politiloven § 10 defineres visitasjon som «[...] besiktigelse og undersøkelse av en person utenpå kroppen, av vedkommendes klær, veske o.l. i den hensikt å finne bestemte gjenstander.»⁴⁴ Denne definisjonen er fulgt opp i senere forarbeider og har blitt lagt til grunn av Høyesterett.⁴⁵ Kjernen i visitasjonsbegrepet for person må følgelig omfatte en undersøkelse av personens lommer, klær og fottøy, men også gjenstander i personens umiddelbare nærhet, slik som sekker, bager, koffert, sykkelkurver, barnevogner og lignende.⁴⁶

Det har i det juridiske miljøet vært tvil om hvorvidt kroppsbesiktigelse skal omfattes av visitasjonsbegrepet. Med kroppsbesiktigelse menes en beskuelse av legemet, som forutsetningsvis må innebære en avkledning av personen. I NOU 2004: 6 presiserer Politimetodeutvalget uttrykkelig at det ikke er adgang til å foreta kroppsbesiktigelse under en visitasjon.⁴⁷ Uttalelsen forsterkes av at politilovens forarbeider om visitasjon bemerker at det «[...] ikke [er] legemet i seg selv som er gjenstand for noen undersøkelse, [...]»⁴⁸, og bevisst valgte begrepet visitasjon fremfor kroppsvisitasjon. Juridisk litteratur trekker imidlertid i motsatt retning. Fredriksen og Spurkland legger til grunn at så lenge inngrepet er nødvendig og forholdsmessig etter politiloven § 6, må avkledning for å finne gjenstander festet til kroppen også omfattes.⁴⁹ Også Auglend, Mæland og Røsandhaug åpner for at avkledning bør omfattes, men begrenser dette til å gjelde reglene om sikkerhetsvisitasjon.⁵⁰ Der politiet ved en primærvisitasjon oppdager en mistenkelig gjenstand under klærne, vil ofte straffeprosesslovens regler om ransaking kunne anvendes videre.⁵¹

---

⁴⁴ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 62.

⁴⁵ Rt. 2007 s. 940 og NOU 2004: 6 s. 101-102.

⁴⁶ Auglend (2004) s. 496.

⁴⁷ NOU 2004: 6 s. 101-102.

⁴⁸ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 21.

⁴⁹ Fredriksen (2014) s. 145.

⁵⁰ Auglend (2004) s. 496.

⁵¹ Auglend (2004) s. 496.

Selv om visitasjonsbegrepet presumtivt har samme innhold i hele politiloven, kan det være grunn til å nyansere noe avhengig av hjemmelsgrunnlaget for visitasjonen. Dette gir særlig utslag ved etterfølgende visitasjon etter politiloven § 10 annet og tredje ledd. Ved sikkerhetsvisitasjon etter politiloven § 10 annet ledd, er hovedformålet å beskytte politiet under yrkesutførelsen. På bakgrunn av formålsbetraktninger og effektivitetshensyn bør kroppsbesiktigelse i situasjoner hvor det anses nødvendig, i lys av politiloven § 6, anses omfattet av visitasjonsbegrepet. I praksis vil en kroppsbesiktigelse på åpen gate sjelden anses som forholdsmessig eller være i samsvar med målet om skjerming fra offentlig eksponering etter politiloven § 6 annet og tredje ledd. De beste grunner taler for at offentlig kroppsbesiktigelse i forbindelse med visitasjon begrenses, slik at borgeren heller påføres håndjern og fraktes til politistasjonen for gjennomføring av visitasjonen.

Ved arrestvisitasjon etter politiloven § 10 tredje ledd, er formålet både å beskytte arrestanten og politiet. På denne bakgrunn kan det også her argumenteres for at kroppsbesiktigelse bør omfattes av visitasjonsbegrepet. Dette vil være i samsvar med politiets praksis ved utføring av såkalt «stripping» i forbindelse med arrestvisitasjon. Forskrift om bruk av politiarrest tar ikke stilling til problematikken.⁵² Forarbeidenes uttrykkelige avgrensning mot kroppsbesiktigelse taler imidlertid sterkt imot å la kroppsbesiktigelse omfattes på generell basis. Det samme gjelder forholdsmessighet- og nødvendighetsbetraktninger.⁵³ Bruk av kroppsbesiktigelse eller «stripping» ved arrestvisitasjon bør imidlertid kunne omfattes dersom politiet på bakgrunn av en konkret vurdering finner inngrepet nødvendig av hensyn til sikkerhet, og forholdsmessig i lys av ordensbruddet/lovbruddet, dersom formålet med bestemmelsen skal ivaretas.

For § 7 a gjelder det generelle visitasjonsbegrepet, men det bemerkes i forarbeidene at politiet så langt mulig skal begrense visitasjonen til bruk av tekniske hjelpemidler, som metalldetektor.⁵⁴ Det bemerkes at det for alle inngrephjemlene må gjøres en konkret vurdering etter politiloven § 6.

Konklusjonen blir således at kroppsbesiktigelse som hovedregel ikke anses å falle innunder visitasjonsbegrepet, men at det ved enkelte visitasjonshjemler må omfattes for å ivareta formålene med bestemmelsene.

3.2 Oversikt over politilovens visitasjonshjemler

Visitasjon er det polisiære tiltaket for undersøkelse av person. Politiloven har tre bestemmelser som hjemler visitasjon med sikte på ordensforstyrrelser og straffbare handlinger: primær-

---

⁵² Forskrift av 30. juni 2006 nr. 749 om bruk av politiarrest.

⁵³ Fredriksen (2014) s. 199.

⁵⁴ Ot.prp. nr. 58 (2001-2002) s. 18 og Fredriksen (2014) s. 158.

visitasjon etter § 7, visitasjon for å avdekke våpen etter § 7 a og etterfølgende visitasjon etter § 10. Visitasjonsadgangen for person ble for primærvisitasjon etter politiloven § 7 presisert i 2002 for å overholde klarhetskravet som følger av legalitetsprinsippet og EMK.⁵⁵ De tre bestemmelsene tar sikte på ulike situasjoner og gir derfor adgang til visitasjon på ulike vilkår. Fremstillingen blir mest oversiktlig ved å gi en adskilt fremstilling av de ulike visitasjons-hjemlene.

3.2.1 Politiloven § 7 – primærvisitasjon

Politoloven § 7 er politiets viktigste inngrepshjemmel for «[...] å opprettholde offentlig orden og trygghet og forebygge lovbrudd.»⁵⁶ Formålet med bestemmelsen var i utgangspunktet å lovfeste den tidligere ulovfestede generalfullmakten politiet hadde til å gripe inn ovenfor borgeren.⁵⁷ Bestemmelsens tre formål sammenfaller i stor grad med de tre inngangskriteriene i første ledd nr. 1-3. Hjemmelen gir således adgang for politiet til å gripe inn med tre ulike formål: å sikre offentlig ro og orden, å ivareta enkeltpersoner og allmenhetens sikkerhet, og for å avverge eller stanse lovbrudd. Bestemmelsen hjemler dermed forebyggende, avvergende og stansende polisiære tiltak.

Etter første ledd nr. 1 gis politiet adgang til visitasjon for å sikre offentlig ro og orden. Bestemmelsen hjemler både repressiv og preventiv inngripen. Med repressiv forstås en situasjon der det allerede foreligger en forstyrrelse av den offentlige ro og orden, mens en preventiv inngripen tar sikte på å forhindre at det oppstår en slik forstyrrelse. Bestemmelsen har således et stansende, avvergende og forebyggende formål. I ordlydens «forstyrrelser av den offentlige ro og orden» skal både straffbare og ikke-straffbare forhold medregnes.⁵⁸ Ved repressive tiltak er det tilstrekkelig at polititjenestemannen konkluderer med at det foreligger en ordensforstyrrelse.⁵⁹ Det skal gjøres en objektiv vurdering, der gjennomsnittsborgerens tålegrense skal legges til grunn.⁶⁰ For politiets preventive inngripen er inngangskriteriet at det må foreligge «grunn til frykt» for slik forstyrrelse. I dette ligger at det må være en konkret og nærliggende risiko for forstyrrelser av ro og orden. Den potensielle forstyrrelsen må ved preventiv inngripen være vesentlig og ikke ligge langt frem i tid. Hensynet til borgernes alminnelige handlefrihet trekkes frem som et avgjørende moment for denne presiseringen og begrensningen av politiets preventive inngrepsmulighet i forarbeidene.⁶¹

---

⁵⁵ Ot.prp. nr. 58 (2001-2002) s. 19 og 20.

⁵⁶ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 60.

⁵⁷ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 60.

⁵⁸ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 60.

⁵⁹ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 60.

⁶⁰ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 60-61.

⁶¹ Ot.prp. nr. 22 (1995-1995) s. 60-61.

Etter nr. 2 kan politiet gripe inn av hensyn til sikkerheten til enkeltpersoner eller allmenheten. Sikkerhetstrusselen kan være forårsaket av andre personer, av vedkommende selv eller naturkrefter o.l.⁶² Det må være en kvalifisert risiko for at noen vil bli skadet og skaden må være av et visst omfang.⁶³ Med kvalifisert risiko forstås en risiko utover den rene mulighet, herunder at det må foreligge objektive holdepunkter som tilsier at det kan oppstå en skade eller ytterligere skade. Politiet vil for eksempel kunne visitere for å forhindre selvmord eller å skade andre mennesker. Et eksempel vil være at politiet visiterer en beruset person for å ta fra ham bilnøkklene, og dermed skaper sikkerhet for både enkeltpersoner og allmennheten ved å forhindre kjøring i beruset tilstand.

Nr. 3 gir adgang til å gripe inn for å avverge eller stanse lovbrudd. Her er det snakk om pågående eller nært forestående lovbrudd. Når politiet bruker inngrepshjemler for å stanse lovbrudd, er målet at den pågående straffbare handlingen opphører, samtidig som man ønsker å forhindre at handlingen gjenopptas når inngrepet avsluttes.⁶⁴ Stansing er særlig aktuelt der gjerningsmannen oppdages på fersk gjerning. Særlig for å hindre gjenopptakelse vil visitasjon være et aktuelt inngrepsmiddel. Med «lovbrudd» forstås straffbare handlinger objektivt sett, med den følge at politiet kan gripe inn når de objektive vilkårene i straffebudet er oppfylt.⁶⁵ Utilregnelighet eller andre straffrihetsgrunner skal ikke tas med i vurderingen.

Ved inngrepshjemler for å avverge lovbrudd er målet å hindre at lovbruddet inntreffer, ved enten å forhindre eller avskjære gjerningsmannens handlinger.⁶⁶ Av forarbeidene fremgår det at «avverge» bevisst ble valgt fremfor «forebygge», for å bemerke at handlingen må være nært forestående.⁶⁷ Den potensielle situasjonens alvor og muligheten for at skadepotensialet eskalerer ved utsatt inngripen fra politiet, er momenter som må tas med i vurderingen av om handlingen er tilstrekkelig nær i tid.⁶⁸ Det kreves her, som ovenfor, en konkret og nærliggende risiko for et lovbrudd.⁶⁹ Forarbeidene nevner lovbruddets grovhet og arten av den krenkede interesse, samt om lovbruddet er underlagt offentlig eller privat påtale, blant momenter i vurderingen av hvorvidt politiet skal gripe inn.⁷⁰

---

⁶² Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 61.

⁶³ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 61.

⁶⁴ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 61.

⁶⁵ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 61 og Fredriksen (2014) s. 100-101.

⁶⁶ Auglend (2004) s. 479-480.

⁶⁷ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 61.

⁶⁸ Fredriksen (2014) s. 109.

⁶⁹ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 61.

⁷⁰ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 61.

3.2.2 Politiloven § 7 a – visitasjon for å avdekke våpen

Politiloven § 7 a ble lovfestet fordi departementet mente at en egen bestemmelse for adgang til å søke etter våpen ville effektivisere og forbedre politiets mulighet til å avdekke og forebygge alvorlig voldskriminalitet. På grunn av den økte tendensen til bruk av våpen i samfunnet anså departementet ikke lenger hjemlene i politiloven og straffeprosessloven for å gi borgerne tilstrekkelig beskyttelse eller evne til å forebygge kriminalitet i tilstrekkelig grad.⁷¹ Man ønsket at slik visitasjon både skulle ha en preventiv virkning, samt gi en signaleffekt til de kriminelle. Formålet med hjemmelen var å øke offentlig trygghet og å forebygge kriminalitet.⁷²

Adgangen til visitasjon for å avdekke våpen ble først innført som en midlertidig bestemmelse i politiloven § 10 a, men ble videreført som et permanent verktøy for politiet i politiloven § 7 a i 2002.⁷³ Beskrivelsen av «offentlig sted» i forarbeidene til § 7 a sammenfaller i stor grad med straffelovens legaldefinisjon av «offentlig sted» i § 10,⁷⁴ slik at en analogisk anvendelse av denne nok kan legges til grunn for politiloven § 7 a. Etter straffelovens § 10 vil et sted være offentlig når det er bestemt for alminnelig ferdsel eller når allmenheten rent faktisk ferdes der.⁷⁵

Bestemmelsen begrenses til visitasjon når det er «grunn til å undersøke om noen er i besittelse av eller oppbevarer våpen», jf. første ledd.⁷⁶ Etter ordlyden må «noen» etter en naturlig språklig forståelse være enhver som ferdes i det aktuelle området som er gjenstand for kontroll, og dette er også slik bestemmelsen håndheves i praksis.⁷⁷ Dette harmonerer videre godt med at bestemmelsen åpner for stikkprøve-visitasjoner.⁷⁸ Departementet legger i forarbeidene til grunn at bestemmelsen er i overenstemmelse med EMK art. 8 om retten til privatliv, til tross for den upresise betegnelsen «noen», og begrunner dette med at det er oppstilt klare vilkår for bestemmelsens bruk, rekkevidde og beslutningsnivå, samt at det er nødvendig for å bevare borgernes sikkerhet og å forhindre kriminalitet.⁷⁹

Borgeren kan kun visiteres for å «hindre straffbare handlinger som krenker noens liv, helse eller frihet», jf. første ledd annet punktum. Avdekkingen av våpen vil være et middel for å nå

---

⁷¹ Ot.prp. nr. 58 (2001-2002) s. 17.

⁷² Ot.prp. nr. 58 (2001-2002) s. 17.

⁷³ Ot.prp. nr. 58 (2001-2002) s. 5.

⁷⁴ Ot.prp. nr. 58 (2001-2002) s. 27.

⁷⁵ Fredriksen (2014) s. 83.

⁷⁶ Om «våpen» se punkt 3.4., om «grunn til å undersøke» se punkt 3.3.

⁷⁷ Fredriksen (2014) s. 161.

⁷⁸ Ot.prp. nr. 58 (2001-2002) s. 27.

⁷⁹ Ot.prp. nr. 58 (2001-2002) s. 18.

dette målet.⁸⁰ Typisk vil dette være når besittelse eller oppbevaring av våpen kan være virkemidler i straffbare handlinger som drap, ran, trusler, vold, og lignende.

Når de kumulative vilkårene er oppfylt, stiller bestemmelsen ytterligere to alternative vilkår for visitasjonsadgangen. Disse to alternativene gjør inngrepet steds- eller situasjonsbetinget. Visitasjonen må også begrenses til et bestemt tidsrom, jf. fjerde ledd siste punktum.

Bokstav a åpner for såkalte «stikkprøvevisitasjoner», og gir adgang til visitasjon på steder eller i situasjoner der slike handlinger «erfaringsmessig finner sted». Visitasjonsbeslutningen må være geografisk avgrenset, og det må gjøres en skjønnsmessig vurdering av om stedet eller situasjonen etter sin art er egnet til å være gjenstand for slik undersøkelse.⁸¹ Vurderingsmomenter er når på døgnet det er størst sannsynlighet for våpen, i hvilket område, og hvilke gjenger som har møtesteder hvor og når.

Bokstav b gir politiet adgang til å planlegge en visitasjon på forhånd, for eksempel fordi de har fått opplysninger om at noen planlegger en straffbar handling.⁸² Bestemmelsen er aktuell der mistanken for en straffbar forberedelseshandling er lavere enn «skjellig grunn», eller der politiet griper inn forebyggende eller avvergende.

3.2.3 Politioven § 10 – etterfølgende visitasjon

Politi-loven § 10 er ikke et selvstendig polisiært tiltak, men hjemler såkalt sekundærvisitasjon.⁸³ Med dette menes at visitasjonsadgangen kun kan nyttes etter at politiet først har anvendt et annet polisiært tiltak. Dette er vesensforskjellig fra primærvisitasjon etter politi-loven §§ 7 og 7 a der visitasjonsadgangen kan være det første og eneste polisiære tiltaket politiet iverksetter.⁸⁴ Politiloven § 10 gir adgang til tre typer visitasjon: sikkerhetsvisitasjon, identifikasjonsvisitasjon og arrestvisitasjon.

De tre visitasjonsadgangene tar sikte på å ivareta ulike formål. Identifikasjonsvisitasjonens formål er å bringe vedkommendes identitet på det rene.⁸⁵ Ved sikkerhetsvisitasjon er formålet å ivareta politiets sikkerhet ved å frata personen våpen eller farlige gjenstander.⁸⁶ Adgang til arrestantvisitasjon begrunnes også i sikkerhetsmessige hensyn, men her er formålet å beskytte

---

⁸⁰ Fredriksen (2014) s. 164.

⁸¹ Ot.prp. nr. 79 (1998-1999) s. 18 og Fredriksen (2014) s. 164-165.

⁸² Ot.prp. nr. 58 (2001-2002) s. 27.

⁸³ Ot.prp. nr. 58 (2001-2002) s. 27.

⁸⁴ Fredriksen (2014) s. 193.

⁸⁵ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 62.

⁸⁶ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 62 og Fredriksen (2014) s. 196.

både politiet og arrestantens sikkerhet, men også hensynet til sikkerhet i selve arrestlokalet gjør seg gjeldende.⁸⁷

Identifikasjonsvisitasjon etter første ledd kan kun foretas dersom en person nekter å oppgi personalia eller det er mistanke om falsk identitet. Høyesterett redegjorde for bruksområdet og rekkevidden av § 10 første ledd i Rt. 2007 s. 940 i forbindelse med spørsmål om adgang til bruk av nødverge ved uhjemlet visitasjon.⁸⁸ I den aktuelle saken forelå den ingen annen inngrepssitasjon etter politiloven, og politiet ønsket å gjennomføre identifikasjonsvisitasjonen som en del av etterforskningen. Høyesterett slår i dommen fast at identifikasjonsvisitasjon kun kan brukes som etterfølgende tiltak, og aktualiseres dermed først når politiet har iverksatt et annet polisiært tiltak etter for eksempel politiloven §§ 7 eller 8. Det er altså ikke adgang til å benytte identifikasjonsvisitasjon ved brudd på identifikasjonsplikten etter straffeloven § 162, kun ransaking etter straffeprosessloven § 195.⁸⁹

For å kunne foreta en sikkerhetsvisitasjon etter annet ledd må politiet enten fjerne, anholde eller innbringe en person etter de andre bestemmelsene i politiloven. Politiloven § 10 annet ledd er dermed det ordensmessige motstykket til straffeprosessloven § 178.⁹⁰ Det vil hovedsakelig kun være i situasjoner der det oppstår nærkontakt mellom politiet og personen at visitasjonen kan anses å være forholdsmessig, jf. politiloven § 6.⁹¹ Sikkerhetsvisitasjonen kan kun gjennomføres der det er grunn til å tro at personen er i besittelse av våpen eller annen farlig gjenstand.⁹² Visitasjon etter tredje ledd, såkalt arrestvisitasjon, kan kun anvendes ovenfor en person som «settes i arrest». Avslutningsvis bemerkes at alle visitasjoner må være i overensstemmelse med retningslinjene for polisiære tiltak etter politiloven § 6.

3.3 Mistankekravet

Politoloven angir i varierende grad et mistankekrav i visitasjonshjemlene, men som en generell betraktning brukes ofte en variant av «grunn til å tro» ved politiets inngrepshjemler. Beviskravet «grunn til å tro» krever at politiet må ha grunn til å tro at det foreligger en ordensforstyrrelse, sikkerhetsrisiko eller straffbar handling. Dette mistankekravet krever at handlingen på bakgrunn av objektive holdepunkter fremstår som en rimelig mulighet, men det kreves ikke sannsynlighetsovervekt og ligger en god del lavere enn femti prosent.⁹³ Om det tilsva-

---

⁸⁷ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 62.

⁸⁸ Rt. 2007 s. 940.

⁸⁹ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 62.

⁹⁰ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 62 og Fredriksen (2014) s. 196.

⁹¹ Auglend (2004) s. 525.

⁹² Se punkt 3.3 og 3.4.

⁹³ Fredriksen (2014) s. 93-94.

rende begrepet i straffeprosessloven § 222 a uttales det i proposisjonen til denne bestemmelsen at «[...] noe i det konkrete saksforholdet må gi grunn til å tro at den forbudet skal rette seg mot, ellers vil begå en av de aktuelle handlingene; en teoretisk risiko er ikke nok.»⁹⁴ Dette er også lagt til grunn for begrepet «grunn til å tro» i senere odelstingsproposisjoner.⁹⁵

Mistankekravet «grunn til å tro» forekommer i ulike språklige varianter i politiloven. Spørsmålet blir dermed om alle disse språklige variantene kan tillegges den samme vurderingsnormen som «grunn til å tro».

For politiloven §§ 7 første ledd nr. 2, 7 a og 10 annet ledd må dette kunne besvares bekreftende. For inngrep etter politiloven § 7 første ledd nr. 2, om ivaretagelse av enkeltpersoner og allmenhetens sikkerhet, kreves det at det for politiet foreligger en kvalifisert risiko for at noen vil bli skadet, samt at skaden må ha et visst omfang.⁹⁶ En naturlig språklig forståelse av kvalifisert risiko tilsier at politiet må ha konkrete holdepunkter utover den alminnelige mulighet. En slik forståelse ligger så nært opp til den vurderingsnorm som i forarbeidene er lagt til grunn for «grunn til å tro», at man av hensyn til likhet i lovgivningen bør legge samme vurderingsnorm til grunn. Politiloven § 7 a anvender varianten «grunn til å anta» som mistankekrav. Med «grunn til å anta» kreves det etter forarbeidene «[...] objektive holdepunkter for å konstatere en viss sannsynlighet utover den rene mulighet.»⁹⁷ Vurderingsnormen er dermed også her tilnærmet lik «grunn til å tro», slik at det samme mistankekrav trolig her kan legges til grunn da samme hensyn som ovenfor gjør seg gjeldende. Ved etterfølgende visitasjon er det kun sikkerhetsvisitasjon som uttrykkelig reiser et mistankekrav tilknyttet oppgivelse av falsk identitet. Lovens ordlyd krever her «grunn til mistanke», men verken lov, forarbeider, rettspraksis eller litteratur gir noen holdepunkter for vurderingsnormen her. Hensynet til sammenheng i lovgivningen tilsier derimot at der lignende begreper i forarbeidene er tillagt et bestemt innhold, bør innholdet eller vurderingsnormen kunne anvendes også på begreper som etter en alminnelig språklig forståelse må anses å ha samme innhold.

For politiloven § 7 første ledd nr. 1 og 3 blir vurderingen noe mer komplisert. Etter første ledd nr. 1 kan politiet gripe inn enten repressivt eller preventivt. For preventiv inngripen kreves at omstendighetene gir «grunn til frykt» for ordensforstyrrelse. Tar man utgangspunkt i at «skjellig grunn til mistanke» krever sannsynlighetsovervekt tilsier en naturlig språklig forståelse av «grunn til frykt» en sannsynlighetsnorm som ligger et godt stykke under sannsyn-

---

⁹⁴ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 44.

⁹⁵ Se Ot.prp. nr. 60 (2004-2005) s. 148.

⁹⁶ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 61.

⁹⁷ NOU 2004: 6 s. 102.

lighetsovervekt.⁹⁸ I litteraturen er det lagt til grunn at det skal gjøres en objektiv vurdering av konkrete fakta.⁹⁹ Her er man igjen nært opp til «grunn til å tro» som politilovens alminnelige mistankekrav.

For repressiv inngripen mot ordensforstyrrelse stiller verken lov eller forarbeider opp noe mistankekrav, det kreves kun at det foreligger en faktisk forstyrrelse. Her blir vurderingsnormen som nevnt den alminnelige borgers tålegrense. Ved en faktisk forstyrrelse vil det uansett sjelden være tvil, og ved tvil vil politiet uansett fort være over i bestemmelsens andre alternativ, herunder grunn til å frykte, slik at mistankekravet uansett vil være oppfylt.¹⁰⁰

Verken lov eller forarbeider tegner noe mistankekrav for politiloven § 7 første ledd nr. 3. Forarbeidene krever kun at det objektivt sett er snakk om en straffbar handling, men krever ikke at handlingene er rettet mot en konkret gjerningsmann.¹⁰¹ Mangelen på krav om konkret gjerningsmann gjør at inngrepsterskelen dermed senkes noe sammenlignet med «skjellig grunn til mistanke» som normalt kreves etter straffeprosessloven. Ved stansing vil det ofte være klart at det foreligger et lovbrudd. For avverging ville en presisering vært til stor nytte. Rent språklig kan det anføres at politiet må være sikre på at et lovbrudd er i ferd med å bli begått. Effektivitetshensyn tilsier derimot at det samme mistankekravet som for de øvrige inngrepskriteriene i bestemmelsen bør legges til grunn også her, altså at det må være «grunn til å tro» at et lovbrudd er i gjære.¹⁰² Dette legges også til grunn i litteraturen, der blant annet Fredriksen og Spurkland setter beviskravet til «fremstår som en rimelig mulighet», og dermed med samme meningsinnhold som ovenfor.¹⁰³

Der politiloven ikke uttrykkelig angir et annet mistankekrav legges det i juridisk litteratur generelt til grunn at «grunn til å tro» må anses for å være det gjeldende mistankekravet for den aktuelle bestemmelsen.¹⁰⁴ Dette begrunnes med hensynet til tolkningssammenheng og forståelse av lovverket.

Etter dette kan det trolig legges til grunn at mistankekravene i politiloven jevnt over må kunne tillegges samme vurderingsnorm som i «grunn til å tro».

---

⁹⁸ Fredriksen (2014) s. 93.

⁹⁹ Auglend (2004) s. 477 og Fredriksen (2014) s. 93.

¹⁰⁰ Fredriksen (2014) s. 95.

¹⁰¹ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 61.

¹⁰² Fredriksen (2014) s. 108.

¹⁰³ Fredriksen (2014) s. 111.

¹⁰⁴ Fredriksen (2014) s. 94.

3.4 Hva kan man visitere etter?

I tillegg til begrensninger av selve visitasjonsadgangen foreligger det også begrensninger for hva som kan være gjenstand for visitasjon. For primærvisitasjon etter politiloven § 7 har spørsmålet vært om bestemmelsen kun gir adgang til å søke etter våpen og farlige gjenstander eller om den gir adgang til å søke etter hva som helst så lenge vilkårene for visitasjon er oppfylt.

Fredriksen og Spurkland fremhever to argumenter for at bestemmelsen må begrenses til våpen og farlige gjenstander.¹⁰⁵ Det første er at lovendringsforslaget som førte til tilføyelsen av «visitere person eller kjøretøy» ble vedtatt samtidig med, og på bakgrunn av samme odelstingsproposisjon, som politiloven § 7 a om visitasjon for å avdekke våpen. Forfatterne legger til grunn at fordi redegjørelsene i odelstingsproposisjonen hovedsakelig behandlet behovet for å avdekke våpen må dette hensynet legges til grunn for alle de nye bestemmelsene om visitasjon, slik at det dermed blir naturlig å avgrense politiloven § 7 annet ledd og § 7 a på samme måte på bakgrunn av hensyn- og formålsbetraktninger.¹⁰⁶

En slik avgrensning har imidlertid begrenset støtte i øvrige rettskilder. Ordlyden i politiloven § 7 setter i utgangpunktet ingen begrensninger for visitasjonsadgangen. Sett i lys av at politiloven § 7 var ment å være en kodifisering av den tidligere generalfullmakten, der politiet hadde svært vide handlingsrammer for sin virksomhet, taler dette heller mot en slik avgrensning.¹⁰⁷ I forarbeidene til den permanente visitasjonsadgangen etter § 7 a går departementet ikke inn på hvorvidt politiloven § 7 på daværende tidspunkt omfattet visitasjon, men de tidligere forarbeidene til politiloven og til den midlertidige visitasjonsadgangen etter tidligere § 10 a i politiloven legger til grunn at visitasjon omfattes.¹⁰⁸ Dette medfører at en vid adgang til visitasjon, som før fulgte av generalfullmakten, trolig også kan legges til grunn for någjeldende § 7 annet ledd i politiloven. En naturlig forståelse av ordlyden, sett i lys av forarbeidene, er derfor at det kun var ønskelig med en presisering av visitasjonsadgangen i politiloven § 7 annet ledd. Det foreligger dermed ingen begrensning for hva man kan visitere etter i forarbeidene eller etter ordlyden.

Det andre argumentet er at man ved å gi en generell søksadgang etter politiloven § 7 annet ledd vil kunne omgå straffeprosesslovens regler om ransaking på grunn av det lavere mistankekravet.¹⁰⁹ Mistankekravet etter politiloven, «grunn til å tro», etablerer en enklere tilgang til

---

¹⁰⁵ Fredriksen (2014) s. 145 flg.

¹⁰⁶ Fredriksen (2014) s. 145-146.

¹⁰⁷ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 16-19.

¹⁰⁸ Ot.prp. nr. 58 (2001-2002) s. 19, Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 61 og Ot.prp. nr. 79 (1998-1999) s. 5.

¹⁰⁹ Fredriksen (2014) s. 146-147.

undersøkelse av person enn mistankekravet «skjellig grunn til mistanke» etter straffeprosessloven. Ved å åpne for en generell søksadgang mener Fredriksen og Spurkland at man i stor grad setter straffeprosesslovens mistankekrav til side for å lete etter gjenstander som normalt krever «skjellig grunn til mistanke», for eksempel personransaking etter narkotika.¹¹⁰ Å begrense § 7 annet ledd i politiloven vil imidlertid medføre en svært begrenset adgang for politiet til å opprettholde ro og orden som ikke involverer våpen.

De lege ferenda kunne det være hensiktsmessig å avgrense primærvisitasjonen til straffebud som også kan utgjøre en ordensforstyrrelse. Med en slik avgrensning vil ikke politiet ha mulighet til å gripe inn overfor den rene besittelse, kun overfor gjenstander som kan bidra til en ordensforstyrrelse. I eksempelet med narkotika vil politiet da kun ha mulighet til å benytte primærvisitasjon for å avverge eller stanse salg av narkotika hvis det utgjør en ordensforstyrrelse, men ikke ha adgang til å hindre besittelse eller senere bruk. For bruk eller besittelse må straffeprosesslovens regler om ransaking anvendes, og dermed unngår man en omgåelse av mistankekravet i tilfeller som ikke også utgjør en ordensforstyrrelse. En slik avgrensning ville trolig også bidratt til et klarere skille mellom de to regelverkene.

Etter dette kan det trolig legges til grunn at primærvisitasjon etter politiloven § 7 annet ledd gir en helt generell visitasjonsadgang. Selv om en avgrensning for straffebud som også kan utgjøre en ordensforstyrrelse ikke kan legges til grunn, ville en slik avgrensning trolig vært klargjørende for skillet mellom visitasjon og ransaking.

Klareste ramme for hva politiet kan søke etter gir politiloven § 7 a som begrenser søksadgangen til «våpen». «Våpen» er etter ordlyden klart definert som «våpen og andre gjenstander som omfattes av våpenlovgivningen, kniv eller lignende skarpt redskap som det er forbudt å bære på offentlig sted, jf. straffeloven § 189 og andre farlige gjenstander som kan tas i forvaring etter § 7.» Mest egnet til å skape uklarhet her er henvisningen til politiloven § 7. I motsetning til politiloven § 7 er politiloven § 7 a gitt med det formål å senke terskelen for å undersøke om personer er i ulovlig besittelse av våpen, slik at en omgåelse av straffeprosesslovens regler om ransaking fremstår som selve hensikten med bestemmelsen. Konklusjonen må her bli at den generelle adgangen etter politiloven § 7 annet ledd ikke gjelder her, slik at politiloven § 7 a klart kan begrenses til søk etter hva som klassifiseres som våpen, jf. ordlyden.

Identifikasjonsvisitasjon etter politiloven § 10 første ledd, gir kun adgang til å visitere etter ID eller annet som kan bidra til å avklare vedkommendes identitet.¹¹¹ Sett i lys av at visitasjon

---

¹¹⁰ Fredriksen (2014) s. 146.

¹¹¹ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 62.

normalt ikke tillater kroppsbesiktigelse, vil det trolig ikke være adgang til å lete etter identifiserende tatoveringer, arr eller lignende. Sikkerhetsvisitasjon etter politiloven § 10 annet ledd tar på sin side sikte på visitasjon som kan sette politiets sikkerhet i fare.¹¹² Både åpenbart farlige gjenstander, men også «ufarlige ting med mulig anvendelse som voldsredskap»¹¹³ kan fratas vedkommende, for eksempel lighter eller glassflaske.

Arrestvisitasjon etter politiloven § 10 tredje ledd, gir politiet vid adgang til å visitere etter gjenstander som kan skade arrestanten eller andre.¹¹⁴ Med «alle gjenstander» forstås alt fra farlige gjenstander til belter og slips.¹¹⁵ Også gjenstander som indirekte kan utgjøre en fare for politiet kan fratas vedkommende, for eksempel narkotika.¹¹⁶ Rus vil alltid medføre uforutsigbarhet for politiet og slik utgjøre et faremoment. Politiiinstruksen § 9-3 utdyper at det er adgang til å visitere etter «penger, verdisaker, alkohol eller andre berusende eller bedøvende midler»¹¹⁷.

Man ser etter dette at hva som kan være gjenstand for visitasjon varierer ut fra hva som er det rettslige grunnlaget for visitasjonen.

3.5 Beslutningskompetanse

Politidirektører, embetsmenn og tjenestemenn med politigrad har myndighet til å treffe avgjørelse om bruk av visitasjon, jf. politiloven § 20, jf. § 4. Mest aktuelt og praktisk er at den enkelte polititjenestemann på selvstendig grunnlag beslutter visitasjon. Unntaksvis gjelder visitasjon etter våpen jf. politiloven § 7 a, der beslutning skal tas av «politimesteren eller den han bemyndiger». Politimesteren står etter ordlyden relativt fritt, men bemyndigelsen bør ikke legges for lavt i kommandolinjen skal den være forsvarlig.¹¹⁸

---

¹¹² Fredriksen (2014) s. 196.

¹¹³ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 62.

¹¹⁴ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 62-63.

¹¹⁵ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 63.

¹¹⁶ Fredriksen (2014) s. 198.

¹¹⁷ Forskrift av 22. juni 1990 nr. 3963 om alminnelig tjenesteinstruks for politiet (Heretter politiiinstruksen).

¹¹⁸ Ot.prp. nr. 58 (2001-2002) s. 27 og s. 17.

4 Ransaking

4.1 Ransakingsbegrepet

Ransakingsbegrepet er ikke gitt noen materiell definisjon i lovens ordlyd. Forarbeidenes redigjøreelse av grensen oppad mot legemsundersøkelse etter straffeprosessloven § 157 gir langt på vei en avklaring av grensen nedad mot visitasjonsbegrepet. Straffeprosesslovutvalget definerer ransaking som en «[...] undersøkelse av personens klær, veske o. l. etter gjenstander som kan tjene som bevis eller beslaglegges.»¹¹⁹, og bemerker at undersøkelse av ryggsekk og håndkoffert faller innunder personransakingshjemmelen.¹²⁰ Straffeprosesslovutvalgets definisjon medfører at visitasjonsbegrepets innhold omfattes av ransakingsbegrepet, ergo er ransakingsbegrepet et videre begrep.

Ransakingsbegrepet avgrenses oppad mot legemsundersøkelse, der undersøkelsen kvalifiseres som legemsundersøkelse når man «[...] går lenger enn til en utvortes undersøkelse [...]»¹²¹, herunder legeundersøkelse, blodprøvetaking eller røntgenundersøkelse.¹²² Straffeprosesslovutvalgets avgrensning mot legemsundersøkelse gir indirekte en avklaring av ransakingsbegrepets innhold, sammenlignet med innholdet i visitasjonsbegrepet.¹²³ Straffeprosesslovutvalget slår videre fast at en utvortes besiktigelse av personen omfatter å lete etter spor på gjerningsmannens legeme, herunder klore- eller bitemerker, blodflekker eller kruttslam.¹²⁴ I praksis må dette medføre en adgang for politiet til å gjennomføre avkledning for å synliggjøre slike merker, og gir således en videre undersøkelsesadgang ved ransaking enn visitasjon. For eksempel vil man i narkotikasaker kunne undersøke om vedkommende har narkotika festet til kroppen eller merker etter sprøytstikk.¹²⁵ Andenæs bemerker imidlertid at det er mer tvilsomt om ransakingsbegrepet omfatter fysiske inngrep, for eksempel utskraping under neglene.¹²⁶ Uavhengig av den sistnevnte problemstillingen er konklusjonen at ransakingsbegrepet for person tillater mer inngående undersøkelser enn etter visitasjonsbegrepet.

I motsetning til visitasjon setter lovverket og rettspraksis svært få begrensninger for hvilke typer gjenstander man kan søke etter såfremt undersøkelsen er innenfor formålet i loven og vilkårene for ransaking er oppfylt. Alt som potensielt kan brukes som bevis eller gjenstander som kan beslaglegges eller det kan tas heftelse i, kan søkes etter jf. straffeprosessloven § 195.

---

¹¹⁹ NUT 1969: 3 s. 251.

¹²⁰ NUT 1969: 3 s. 249.

¹²¹ NUT 1969: 3 s. 250-251.

¹²² NUT 1969: 3 s. 250-251.

¹²³ NUT 1969: 3 s. 250-251.

¹²⁴ NUT 1969: 3 s. 250-251.

¹²⁵ Andenæs (2009) s. 311.

¹²⁶ Andenæs (2009) s. 311.

Lovverket setter dermed to begrensninger for ransakingsadgangen. Det første følger av avgrensningen oppad mot legemsundersøkelse etter straffeprosessloven § 157 som medfører at alle gjenstander i kroppen eller dens hulrom er utenfor rekkevidde. For det andre begrenses ransakingsadgangen av reglene om beslagsadgang i straffeprosesslovens kapittel 16 relatert til taushetsplikt og vitnefritak. For oppgavens problemstilling er imidlertid det vesentlige at ransakingsadgangen omfatter alt visitasjonsadgangen omfatter, og dermed gir en mer vid undersøkelsesadgang.

4.2 Oversikt over straffeprosesslovens ransakingshjemler

Ransaking er politiets tvangsmiddel for undersøkelse av person og kjøretøy. De fire relevante lovhjemlene for ransaking er plassert i både straffeprosessloven og politiloven. I straffeprosessloven er hjemmelen for personransaking i § 195, om avvergende ransaking i § 222 d og om ransaking i forbindelse med pågripelse i § 178. I politiloven § 17 d lovfestes adgangen til forebyggende ransaking. Når tvangsmidlene er hjemlet i begge lover blir grensen mellom forebygging og etterforskning uklar. Men en slik fordeling vil verken begrepsbruk, formål eller lovvalg lenger gi en klar veiledning for valg av lovhjemmel.

Undersøkelse av person som ransaking reguleres av straffeprosessloven § 195. Der øvrige bestemmelse viser til «ransaking» eller tvangsmidler i kapittel 15, må beslutningstaker presisere om det er personransaking etter straffeprosessloven § 195 som skal anvendes.

For personransaking etter straffeprosessloven § 195 kreves at det foreligger skjellig grunn til mistanke¹²⁷ for en straffbar handling som kan medføre frihetsstraff. Altså må handlingen være straffbar etter norsk lov og være belagt med mer enn bøter eller rettighetstap. Unntak gjelder for mindre tyveri etter straffeloven § 323, som straffes med bøter.

Personransaking kan iverksettes for å lete etter bevis eller ting som kan beslaglegges eller det kan tas heftelse i, jf. straffeprosessloven § 195 første ledd. Politiet har ikke adgang til å benytte personransaking for å iverksette pågripelse, og adgangen til personransaking er dermed mer snever enn for såkalt husransaking, jf. straffeprosessloven § 192. Terskelen for personransaking heves ytterligere ved at politiet må ha «grunn til å tro» at ransakingen vil føre til slik oppdagelse som nevnt ovenfor, herunder innføringen av et indikasjonskrav.¹²⁸

Bestemmelsen anvender ordlyden «kan», hvilket tilsier at det må gjøres en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle om en ransaking skal utføres. Vurderingen må gjøres i lys av forholds-

---

¹²⁷ Se punkt 4.3.

¹²⁸ Se punkt 4.3.

messighetsprinsippet som følger av straffeprosesslovens § 170 a. Vurderingsmomenter er hvor alvorlig sakens karakter er, hvor sterk mistanken er, hvor stor betydning bruk av tvangsmiddelet har for oppklaring eller gjennomføring av saken, og hvor stor påkjenning eller skade tvangsmiddelet vil påføre den som er gjenstand for tvangsmiddelet utsettes for.¹²⁹

4.3 Mistankekravet

Det generelle mistankekravet i straffeprosessloven er at vedkommende «med skjellig grunn mistenkes» for en handling som kan medføre frihetsstraff, såkalt «skjellig grunn til mistanke». Dette mistankekravet er lagt til grunn for ransaking etter både straffeprosessloven §§ 192 og 195. Mistankekravets terskel er «[...] "at det skal være mer sannsynlig at den siktede skal ha begått den straffbare handlingen saken gjelder enn at han ikke har det".», jf. Rt. 1993 s. 1302 (1303). Det kreves således sannsynlighetsovervekt, men ingen kvalifisert sannsynlighetsovervekt.¹³⁰ Kjennelsen omhandler varetektsfengsling, men er i juridisk litteratur vurdert som gjeldende rett for alle bestemmelser om tvangsmidler som krever «skjellig grunn».¹³¹ Kjennelsen er fulgt opp i nyere rettspraksis, se for eksempel Rt. 2011 s. 946. Videre må politiets mistanke må være basert på en objektiv vurdering og forankret i ytre konstaterbare og kontrollerbare omstendigheter.¹³²

For personransaking tilføyes også et indikasjonskrav idet politiet må ha «grunn til å anta» at en ransaking kan føre til oppdagelse av bevis eller andre gjenstander som kan beslaglegges eller tas heftelse i. Følgelig må det for personransaking, i motsetning til ved husransaking, være «grunn til å anta» at formålet vil oppnås.¹³³ Lovgiver ønsket på denne måten å understreke at undersøkelse av person anses mer alvorlig enn undersøkelse av gjenstander og eiendeler.¹³⁴ Verken lov eller forarbeider sier noe om begrepets innhold, men Andenæs mener at en rimelig mulighet basert på objektive og etterprøvbare holdepunkter er tilstrekkelig.¹³⁵ Det bemerkes imidlertid at en ransaking etter straffeprosessloven § 192 fort vil være uforholdsmessig etter straffeprosessloven § 170 a hvis politiet ikke har grunn til å anta at de vil finne noe.

De spesielle mistankekravene som reises i relasjon til beslutningskompetansen i § 198 vil bli drøftet senere i punkt 4.4.

---

¹²⁹ Andenæs (2009) s. 280, Hov (2010) s. 492, og Ot.prp. nr. 64 (1998-1999) s. 17.

¹³⁰ Andenæs (2009) s. 285 og Rt. 1994 s. 951.

¹³¹ NOU 2004: 6 s. 49 og Andenæs (2009) s. 285.

¹³² NOU 2004: 6 s. 48-49.

¹³³ Andenæs (2009) s. 310.

¹³⁴ NUT 1969: 3 s. 250.

¹³⁵ Andenæs (2009) s. 310.

Man ser dermed at mistankekravet for ransaking er strengere enn for visitasjon. For ransaking tilkommer også et indikasjonskrav som ikke følger av visitasjonshjemlene.

4.4 Beslutningskompetanse

Foreligger ikke skriftlig samtykke fra den inngrepet er rettet mot, er kompetansen til å beslutte ransaking som hovedregel lagt til retten, jf. straffeprosessloven § 197. Med «retten» forstås som regel tingretten med stedlig kompetanse, jf. straffeprosessloven § 12, jf. § 5. Avgjørelsen treffes ved beslutning. Begrunnelsen for at beslutningskompetansen som hovedregel er lagt til retten og ikke til påtalemyndigheten, slik som ved pågripelse etter § 171, er at man ved ransaking ikke får rettens etterfølgende rettslige kontroll slik som man som hovedregel får ved pågripelse.¹³⁶

Dersom det er fare ved opphold, kan imidlertid beslutning om ransaking treffes av påtalemyndigheten, jf. straffeprosessloven § 197 annet ledd. Med påtalemyndigheten forstås dem nevnt i straffeprosessloven § 55, slik at ordinære polititjenestemenn ikke omfattes.

I straffeprosessloven § 198 følger en unntaksbestemmelse som lar en vanlig polititjenestemann beslutte ransaking på bestemte vilkår. Med polititjenestemann forstås her den som er gitt politimyndighet etter politiloven § 20. Bestemmelsen gir en uttømmende oppregning av tre alternative inngrepssituasjoner, og aktualiseres typisk i tilfeller der det vil ta for lang tid å avvente beslutning fra retten eller påtalemyndigheten. Etter denne bestemmelsen blir beslutningskompetansen tilsvarende den for visitasjon.

Mest aktuelt for oppgavens problemstilling er at en polititjenestemann foreta ransaking når «mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor», jf. straffeprosessloven § 198 første ledd nr. 2. Uttrykket «fersk gjerning» omfatter både når mistenkte oppdages under utføringen av lovbruddet, men også når han oppdages umiddelbart etter forøvelsen, og det fremstår som klart at han er gjerningsmannen. Med på «ferske spor» forstås at forfølgningen skjer i direkte tilknytning til lovbruddet, eller at det kort tid etter lovbruddet er klart hvilken vei gjerningsmannen har tatt.¹³⁷

Videre kan en polititjenestemann foreta ransaking når det foreligger «sterk mistanke» om et forhold som kan medføre mer enn seks måneders fengselsstraff, og det er «nærliggende at formålet med ransakingen ellers vil forspilles», jf. straffeprosessloven § 198 første ledd nr. 3.

---

¹³⁶ NUT 1969: 3 s. 251.

¹³⁷ Elden (2012) punkt 7.2. Se også Ot.prp. nr. 79 (1998-1999) s. 5.

Høyesterett uttalte seg om begrepet «sterk mistanke» i en sak som omhandlet to polititjenestemenns uhjemlede ransaking av kjøretøy og spørsmål om grov uforstand i tjenesten etter gml. straffelov § 325. Her slo Høyesterett fast at «Vilkåret innebærer et krav om betydelig sannsynlighetsovervekt for at en straffbar handling er begått. Mistanken må som alminnelig utgangspunkt referere seg til konkrete straffbare forhold, ikke til at en eller annen straffbar handling er begått.»¹³⁸ Det kreves altså mer enn «skjellig grunn til mistanke». Den høye terskelen for å la polititjenestemenn ransake uten beslutning av retten eller påtalemyndigheten er satt av rettssikkerhetsmessig betydning, jf. samme kjennelse. Som eksempel nevner Andenæs at det ikke vil være nok at en kjenning av politiet kommer bærende på en plastpose som kan tenkes å inneholde narkotika eller innbruddsverktøy.¹³⁹ Høyesteretts krav om konkretisering av lovbruddet samsvarer godt med lovens presisering av at handlingen må kunne medføre straff av fengsel i mer enn 6 måneder. Polititjenestemannen må være sikker på hvilket lovbrudd det er snakk om for å kunne vurdere strafferammekravet i bestemmelsen.

Rt. 2001 s. 1481 omhandler et krav om utskriving fra tvungent psykisk helsevern. Dommen er likevel relevant for begrepet «nærliggende fare» da Høyesterett gir en opprømsing av flere bestemmelser på tvers av lovverket som benytter dette uttrykket og deretter tillegger det et felles innhold. Høyesterett uttaler at «I samtlige av disse lovbestemmelser skal begrepet "nærliggende" forstås som en angivelse av at faren skal være reell og kvalifisert på avgjørelses-tidspunktet.»¹⁴⁰ Likhet i lovverket taler for at det samme innholdet legges til grunn også i denne bestemmelsen. Bestemmelsen krever videre at polititjenestemannen har klart for seg hva som er formålet med ransakingen.

Hovedregelen er altså at retten har beslutningskompetanse for ransaking, jf. straffeprosessloven § 197. Unntaksbestemmelsen i straffeprosessloven § 198 legger i enkelte situasjoner beslutningskompetansen til den enkelte polititjenestemann. Dette medfører at beslutningskompetansen for både ransaking og visitasjon kan ligge hos den enkelte polititjenestemann.

---

¹³⁸ Rt. 1993 s. 1025 (1027).

¹³⁹ Andenæs (2009) s. 313.

¹⁴⁰ Rt. 2001 s. 1481 (1487).

5 Sammenligning av visitasjon og ransaking

Som fremstillingen ovenfor viser, har visitasjon og ransaking flere likhetstrekk. De to inngrepene kan ligne i det ytre, ha samme formål, aktualiseres i samme situasjon eller av samme handling, samt at beslutningskompetansen er lagt til samme person. Denne delen av oppgaven tar sikte på å undersøke sentrale likheter og forskjeller ved visitasjon og ransaking.

5.1 Ytre likhet

En alminnelig oppfatning er at det som skiller visitasjon og ransaking fra hverandre er intensiteten og grundigheten i undersøkelsen.¹⁴¹ Der visitasjon anses for å være en mer overfladisk undersøkelse, blir ransaking ansett for å være mer inngående og grundig.¹⁴² Som fremstillingen ovenfor viser, er ikke dette nødvendigvis tilfellet. Den ytre observasjon er derfor ikke representativ for det rettslige skillet mellom visitasjon og ransaking.¹⁴³

En sammenligning av visitasjonsbegrepet og ransakingsbegrepet viser at ransakingsbegrepet favner om hele visitasjonsbegrepet, og er i så måte et videre begrep. Politiet har således ingen utfordringer relatert til undersøkelsesadgang og rekkevidde, når det er klart at en ransakingsbestemmelse anvendes som hjemmelsgrunnlag. Motsetningsvis kreves det ved visitasjon at politiet er svært bevisst på grensen oppad mot ransaking.

Problemstillingen vil særlig være aktuell i relasjon til primærvisitasjon av person etter politiloven § 7 og sikkerhetsvisitasjon etter politiloven § 10 annet ledd. En praktisk situasjon er der politiet ved rettmessig undersøkelse av borgerens klær oppdager at noe er festet til kroppen og deretter instinktivt løfter plagg på overdelen slik at mage, rygg eller underarmer synliggjøres.¹⁴⁴ Dette kvalifiserer som kroppsbesiktigelse, noe som i utgangspunktet faller utenfor visitasjonsbegrepet, jf. punkt 3.1. For primærvisitasjon etter politiloven § 7 medfører dette at politiet har gått utover visitasjonsadgangen, samt at de også ofte vil være over i en ulovhjemlet ransaking. Avgjørende her blir om polititjenestemannen har lovbestemt adgang til å beslutte ransaking på stedet, jf. straffeprosessloven § 198.

For sikkerhets- og arrestvisitasjon etter politiloven § 10 stiller situasjonen seg noe annerledes idet ransakingsbegrepet og visitasjonsbegrepet ofte vil gli over i hverandre. Sikkerhetshensynet kommer inn med stor tyngde, noe som medfører at en kroppsbesiktigelse under en visitasjon ikke nødvendigvis vil være urettmessig. Det er imidlertid et poeng at adgangen til sikker-

---

¹⁴¹ Spurkland (2014) s. 65.

¹⁴² Spurkland (2014) s. 65.

¹⁴³ Spurkland (2014) s. 65.

¹⁴⁴ Auglend (2004) s. 496.

hetsvisitasjon ikke misbrukes idet den senker inngangsterskelen for mer inngripende tiltak mot borgeren.

Hva politiet søker etter gir heller ingen veiledning for skillet mellom de to inngrepene, da søksadgangen er tilnærmet lik. Likheten kommer tydeligst frem ved en sammenligning av visitasjon etter politiloven §§ 7 og 10 tredje ledd og straffeprosessloven § 195 om personransaking, som alle gir en omfattende undersøkelsesadgang.¹⁴⁵ Generelt er ransakingsadgangen bredere enn visitasjonsadgangen, noe som medfører at alt som er gjenstand for visitasjon også vil være gjenstand for ransaking.

5.2 Kravet til den straffbare handling

I mange tilfeller vil kriminalitetskravet være egnet til å skille når politiet har adgang til å anvende enten visitasjon eller ransaking. Kriminalitetskravet for ransaking etter straffeprosessloven § 195 er at den straffbare handlingen kan medføre frihetsstraff. For visitasjon vil både straffbare og ikke-straffbare forhold omfattes, herunder også straffbare forhold som er belagt med bøter eller rettighetstap.¹⁴⁶ Ved slike mindre alvorlige lovbrudd vil visitasjon etter omstendighetene kunne være et aktuelt inngrep. Dette medfører at enkelte lovbrudd eller ordensforstyrrelser som utløser en visitasjonsadgang, ikke gir adgang til ransaking. Dette gjelder for eksempel mindre skadeverk etter straffeloven § 353. Særlig ville dette vært aktuelt for mindre tyveri etter straffeloven § 323 som straffes med bøter. Departementet anså imidlertid ransaking som særlig praktisk ved etterforskning av butikkttyveri, og besluttet å la bestemmelsen omfattes av ransakingsadgangen.¹⁴⁷

En konsekvens av økende kriminalisering av forberedelseshandlinger er at etterforskningen flyttes inn i en tidligere fase i hendelsesforløpet opp mot den straffbare handlingen. Dette skaper utfordringer for politiet idet det øker forekomsten av formålsoverlapping mellom politilovens polisiære inngrep og straffeprosessuelle tvangsmidler, men også internt med formålene i de enkelte lovene.

Straffeloven § 306 om «grooming» gir et godt eksempel på ovenstående problemstilling.¹⁴⁸ Her straffes den som har avtalt et møte med en mindreårig for å begå seksuelle overgrep. Handlingen blir straffbar når personen ankommer møtestedet eller et sted møtestedet kan iakttas. Det endelige siktemålet er både å avverge det seksuelle overgrepet og å pågripe vedkommende for forberedelseshandlingen. Målet med etterforskningen blir ikke lenger bare å klar-

---

¹⁴⁵ Se Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 62-63.

¹⁴⁶ Se punkt 3.2.1.

¹⁴⁷ Prop. 64 L (2014-2015) s. 80.

¹⁴⁸ Lomell (2012) s. 89.

legge forhold for rettergangen eller straffeutmålingen, men målet med etterforskningen blir også å avverge primærhandlingen.¹⁴⁹ Dermed gir ikke Riksadvokatens fastleggelse av den formålsorienterte tilnærmingen tilstrekkelig veiledning, idet det kan være uklart hva det er som er hovedformålet med inngripen.

Økt kriminalisering av forberedelseshandlinger påvirker videre politiets adgang til å anvende mer inngripende tiltak mot borgeren på et tidligere stadium i hendelsesforløpet.¹⁵⁰ Tidligere var mange av forberedelseshandlingene ansett som straffrie, der politiets handlingsalternativer var begrenset til å advare og forebygge.¹⁵¹ Ved økt kriminalisering av forberedelseshandlinger øker den delen av politiets arbeid som anses som etterforskning tilsvarende.¹⁵² Selv uten skjellig grunn til mistanke for hovedhandlingen, og forut i tid for denne, gis politiet adgang til å benytte tvangsmidler forutsatt at det foreligger skjellig grunn til mistanke for forberedelseshandlingen.¹⁵³ Økt kriminalisering av forberedelseshandlinger henger således nært sammen med økt bruk av tvangsmidler i forebyggende og avvergende øyemed.¹⁵⁴ Bevissthet om slike endringer er avgjørende for å få en mest mulig effektiv kriminalitetsbekjempelse, ved at politiet innehar kunnskap om hvilke handlingsalternativer de har, og dermed også hvilket regelverk som skal anvendes.

Problemstillingen er trolig av mer teoretisk enn praktisk betydning i dag, idet kun et mindre antall forberedelseshandlinger er kriminalisert. Dersom den økte tendensen til å kriminalisere forberedelseshandlinger fortsetter, vil imidlertid problemstillingen trolig bli en stadig større utfordring for politiet og påtalemyndigheten. Betydningen av at innslagspunktet for etterforskning for enkelte straffbare handlinger flyttes, er at grensen mellom politiets og påtalemyndighetens oppgaver blir uklar.

5.3 Mistankekravet

Visitasjon og ransaking varierer nødvendigvis ikke så mye i intensitet og omfang. Lovgiver har likevel valgt å gi disse to tilnærmet like inngrepene ulike mistankekrav. Som et generelt utgangspunkt kreves det for ransaking «skjellig grunn til mistanke» og for visitasjon «grunn til å tro», derav blir terskelen for bruk av visitasjon lavere enn for ransaking. Hvis mistankekravet skal være en rettssikkerhetsmessig skranke for myndighetenes inngripende atferd over-

---

¹⁴⁹ Lomell (2012) s. 89.

¹⁵⁰ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 102 og 105.

¹⁵¹ Lomell (2012) s. 87.

¹⁵² Lomell (2012) s. 87.

¹⁵³ Lomell (2012) s. 87.

¹⁵⁴ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 105 og Lomell (2012) s. 87.

for borgeren, blir spørsmålet hvorfor lovgiver anser det forsvarlig å legge inngangsterskelen lavere for det ene inngrepet.

Når ransaking krever «skjellig grunn til mistanke», medfører dette at det settes et høyere beviskrav for inngrep fra politiet. Bakgrunnen for dette er for det første at man ønsker å begrense antall uskyldige som utsettes for inngrep fra politiet.¹⁵⁵ For det andre er det behov for en relativt høy terskel for politiinngrep for å hindre vilkårlige inngrep for å avdekke straffbare forhold.¹⁵⁶ Med et lavt eller fraværende mistankekrav ville svært mange straffbare handlinger blitt avdekket, men det ville også ført til politistat-lignende tilstander.¹⁵⁷

Begrunnelsen for at politiet er gitt adgang til inngrep etter politiloven på et vesentlig lavere beviskrav, skyldes at formålene hovedsakelig er forebyggende og avvergende. Den straffbare handlingen vil i hovedsak ikke være begått, og kan derfor ikke lede til en straffereaksjon.¹⁵⁸ Dette synes å være det avgjørende momentet for å akseptere et lavere mistankekrav for polisiære inngrep.¹⁵⁹ Idet straffeelementet er fraværende, har lovgiver så akseptert at borgeren må «tåle mer» for å ivareta hensynet til ro, orden og sikkerhet i samfunnet. Den som er gjenstand for visitasjonen, risikerer således ingen konsekvenser utover selve inngrepet.¹⁶⁰ At en visitasjon medfører en risiko for at politiet avdekker et straffbart forhold, er en legitim sidevirkning av inngrepet som ikke anses beskyttelsesverdig og derfor ikke er gitt rettslig vern. Konklusjonen synes å være at det lavere mistankekravet anses forsvarlig fordi muligheten for straffereaksjon teoretisk sett bortfaller.

Mistankekravet er det som klart skiller de polisiære inngrepene og straffeprosessuelle tvangsmidlene som benyttes i politiets ordenstjeneste. En konsekvens av at inngrepene preges av ytre likhet og at det i mange situasjoner vil oppstå en formålsoverlapping, er at mistankekravet ofte blir utslagsgivende for valg av spor. For polititjenestemannen blir det ofte et spørsmål om mistanken er sterk nok til å etablere «skjellig grunn til mistanke» og dermed bruk av tvangsmidler, eller om han må nøye seg med «grunn til å tro» og et polisiært inngrep.

5.4 Beslutningskompetansen

Som den klare hovedregel har politiet beslutningskompetansen for polisiære tiltak, og retten eller påtalemyndigheten beslutningskompetansen for straffeprosessuelle tvangsmidler. I prak-

---

¹⁵⁵ Fredriksen (2014) s. 110.

¹⁵⁶ Fredriksen (2014) s. 110.

¹⁵⁷ Fredriksen (2014) s. 110.

¹⁵⁸ Fredriksen (2014) s. 111.

¹⁵⁹ Fredriksen (2015) s. 445.

¹⁶⁰ Fredriksen (2014) s. 111.

sis medfører dette at politiet selv kan treffe beslutning om visitasjon på stedet, mens politiet som hovedregel må kontakte retten eller en politijurist for beslutning om ransaking.¹⁶¹ Dette klare utgangspunktet kompliseres imidlertid av flere ulike unntak fra hovedreglene.

For det første vil jurister som arbeider i politiet ofte inneha både påtalekompetanse og politimyndighet, jf. politiloven § 20 og straffeprosessloven § 55. Jurister kan således formelt treffe avgjørelser etter politiloven,¹⁶² men adgangen benyttes ikke i praksis og er følgelig uproblematisk. Den praktiske hovedregelen er at politiet har beslutningskompetansen for polisiære inngrep, jf. politiloven § 20, jf. § 4.

Av større interesse er det at den enkelte polititjenestemann i enkelte situasjoner vil ha beslutningskompetanse både for polisiære inngrep og straffeprosessuelle tvangsmidler. Den viktigste unntaksregelen følger av straffeprosessloven § 198, som på bestemte vilkår legger beslutningskompetansen for tvangsmidler til den enkelte polititjenestemann. Når beslutningskompetansen for ransaking plasseres hos polititjenestemannen, medfører dette at ransaking som tvangsmiddel blir en del av ordenstjenesten.¹⁶³

En polititjenestemann kan treffe beslutning om ransaking når mistenkte treffes eller forfølges på «fersk gjerning eller ferske spor», jf. straffeprosessloven § 198 første ledd nr. 2. Dette omfatter både når mistenkte oppdages under utføringen av lovbruddet, men også ved oppdagelse umiddelbart etter forøvelsen, jf. punkt 4.4. Slik bestemmelsen fremstår, er den tilnærmet identisk med politiloven § 7 første ledd nr. 3 om avverging og stansing av lovbrudd. Unntaksregelen medfører dermed at politiet i enkelte situasjoner har beslutningskompetansen både for visitasjon og ransaking. I disse situasjonene blir det opp til den enkelte polititjenestemann å vurdere om vilkårene for at polititjenestemannen selv kan treffe beslutning etter straffeprosessloven § 198 er tilstede, og videre å vurdere om vilkårene for de ulike inngrepene er oppfylt. Man beveger seg således langt bort fra den rettsikkerhetsgarantien som ligger i at retten treffer beslutning om ransaking, jf. straffeprosessloven § 197.

Når gjerningsmannen påtreffes på fersk gjerning, står politiet fritt til å beslutte både polisiære virkemidler og tvangsmidler. I de fleste situasjoner vil imidlertid ikke dette skape noe problem. For det første kreves fremdeles «skjellig grunn til mistanke» for ransaking. Der mistankekravet for ransaking er oppfylt, vil også det lavere mistankekravet for visitasjon være oppfylt. I slike situasjoner vil det være formålet med inngrepet som er avgjørende, jf. punkt 2.1. ovenfor. Spørsmålet vil ofte bli om politiet griper inn utelukkende for å stanse lovbruddet og

---

¹⁶¹ Spurkland (2014) s. 73.

¹⁶² Spurkland (2014) s. 67.

¹⁶³ Spurkland (2014) s. 64.

eventuelt avverge fortsettelsen eller repetisjon av det, for eksempel der de påtreffer en bilinnbruddstyv med verktøy for å tjuvstarte biler. Eller, om de griper inn for å stanse lovbruddet og undersøke gjerningsmannen med sikte på å sikre bevis for gjerningen. I det første tilfellet vil visitasjon være det aktuelle inngrepet, i det andre vil det være ransaking og påtalesporet som må følges. Foreligger det en mulighet for at informasjonen kan benyttes til senere straffefølgning, følger det av Riksadvokatens rundskriv at dette regnes som etterforskning, og det er påtalesporet som må følges.¹⁶⁴ Igjen, står man tilbake med polititjenestemannens motivasjon som avgjørende for om inngrepet følger politisporet eller påtalesporet i inngrepsøyeblikket.

5.5 Samtykkeadgang

Samtykkeadgangen for den inngrepet er rettet mot vil variere med inngrepshjemmelen. Etter gjeldende rett kan borgeren samtykke til visitasjon, men ikke til ransaking.

For ransaking følger det uttrykkelig av ordlyden at et skriftlig samtykke kan erstatte de formelle vilkårene, jf. straffeprosessloven § 195. Følgelig kan samtykket tre istedenfor beslutning fra retten, påtalemyndigheten eller polititjenestemenn. Det har vært omdiskutert i det juridiske fagmiljøet hvorvidt samtykket også kan erstatte de materielle vilkårene.¹⁶⁵

Kjernen i diskusjonen er retten til selvbestemmelse mot borgerens beskyttelsesbehov. Blant de tyngste argumentene mot samtykkeadgang, er at autoritetsforholdet mellom borger og politi gir en skjevhet i maktforholdet slik at borgeren vil ha vanskelig for å si nei, at politiets tilnærmelse bærer preg av en høflighetsfrase mer enn en reell nektelsesadgang, og at borgeren ikke vil nekte i frykt for å gi inntrykk av at han har noe å skjule.¹⁶⁶ Et annet tungtveiende argument er at inngrepets karakter er for alvorlig til at det kan overlates til den berørte å ta avgjørelsen,¹⁶⁷ samt at politiet ikke bør gi adgang til å skaffe seg tilfeldige muligheter for tvangstiltak.¹⁶⁸ Den alminnelige borger har sjelden inngående kunnskaper om politiets skranke for bruk av tvangstiltak, og bør således beskyttes fra vilkårlige inngrep mot sin person. I motsatt ende av skalaen er de tyngste motargumentene for samtykkeadgang den enkeltes selvbestemmelsesrett. Den vanlige læren under straffeprosessloven av 1887 var dessuten at samtykke kunne betinge ransaking.¹⁶⁹ Etter gjeldende rett er konklusjonen at samtykke ikke kan erstatte de materielle vilkårene for ransaking, som formål og mistankekrav, og således ikke fritta myndighetene fra legalitetsprinsippets hjemmelskrav.

---

¹⁶⁴ Riksadvokaten (3/1999) punkt II.2.

¹⁶⁵ Andenæs (2009) s. 313-314.

¹⁶⁶ Andenæs (2009) s. 314.

¹⁶⁷ Fredriksen (2015) s. 241.

¹⁶⁸ Fredriksen (2015) s. 241.

¹⁶⁹ Andenæs (2009) s. 313.

Spørsmålet er om det samme gjelder for visitasjon.

For visitasjon må de formelle vilkårene kunne erstattes av samtykke, basert på «fra det mer til det mindre»-betraktninger. Andre hensyn gjør seg gjeldende for de materielle vilkårene. At et skjevt styrkeforhold skaper beskyttelsesbehov for borgeren, behov for vern mot vilkårlighet og at undersøkelsen utgjøre et inngrep i borgerens rettssfære, gjør seg i noen grad også gjeldende for visitasjon.¹⁷⁰ Idet Fredriksen¹⁷¹ langt på vei legger til grunn at man ikke kan samtykke til visitasjon, bemerkes det at uttalelser fra Riksadvokaten og Politimetodeutvalget går i motsatt retning.

Riksadvokaten åpner for en viss adgang til å samtykke til politilovens bestemmelser, så fremt formålet ikke er å skaffe bevis i en straffesak.¹⁷² Videre legger Politimetodeutvalget til grunn at det med visse forutsetninger må kunne samtykkes til forebyggende tiltak, som visitasjon.¹⁷³ Forutsetningen er at samtykket må komme direkte fra den som er gjenstand for visitasjonen. Det må gå klart frem at visitasjonen er valgfri, at politiet ikke kan gjennomføre visitasjon ved nektelse, vedkommende må forespeiles omfanget av visitasjonen og politiet må overholde dette, samt at vedkommende må gjøres oppmerksom på at samtykket til enhver tid kan trekkes tilbake med avbrytende virkning.¹⁷⁴ Videre vil et argument være at når straffeelementet er fraværende, minsker borgerens behov for beskyttelse, samt at effektivitetshensyn tilsier at borgeren bør kunne samtykke til mindre inngående tiltak. Når det legges til grunn at det kan samtykkes til visitasjon, siktes til den helt ytre gjennomgang av klær og gjenstander, slik at det avgrenses mot sikkerhetsvisitasjon.

Etter dette kan det trolig legges til grunn at borgeren kan samtykke til visitasjon. Dette medfører at den enkelte polititjenestemann må være oppmerksom på at et samtykke til visitasjon ikke kan videreføres som et samtykke til ransaking. Polititjenestemennene må ha klart for seg hvilket spor de befinner seg i dersom de ber borgeren om samtykke til undersøkelse, idet kun politisporet vil tillate et samtykke som erstatter både de formelle og de materielle vilkårene for inngrepet. Dette er særlig aktuelt ved suksessiv bruk av regelverkene, altså en overgang fra politisporet til påtalesporet.

---

¹⁷⁰ Fredriksen (2015) s. 444-446.

¹⁷¹ Fredriksen (2025) s. 444-446.

¹⁷² Riksadvokaten [brev til Politihøgskolen av 07.09.1999].

¹⁷³ NOU 2004: 6 s. 47.

¹⁷⁴ NOU 2004: 6 s. 47.

6 Grensedragningen i praksis

6.1 Begge regelverk er aktuelle

Som fremstillingen viser, er det nær sammenheng mellom påtalesporet og politisporet. Dette medfører at polititjenestemannen ofte kan befinne seg i en situasjon der begge hjemmelsgrunnlagene aktualiseres, enten suksessivt eller som alternativer.

6.1.1 Suksessiv bruk

Suksessiv aktualisering innebærer et skifte fra politisporet til påtalesporet ettersom inngreps-situasjonen utvikler seg. Visitasjon og ransaking kan anvendes suksessivt der visitasjon leder til «skjellig grunn til mistanke» for et straffbart forhold, slik at ransakingshjemmelen aktualiseres. Et eksempel på dette er når undersøkelse uten på klærne gir «skjellig grunn til mistanke» om brudd på straffeloven § 189 om bæring av våpen på offentlig sted. Visitasjon hjemler ikke adgang til kroppsbesiktigelse. Videre undersøkelse må følgelig hjemles i straffeprosesslovens bestemmelser om personransaking.¹⁷⁵ Suksessiv aktualisering vil ofte ta utgangspunkt i primærvitasjon etter politiloven § 7 eller identifikasjon- eller sikkerhetsvisitasjon etter politiloven § 10, med overgang til straffeprosessloven § 195 om personransaking. Da vedkommende i slike situasjoner oppdages på «fersk gjerning», vil situasjonen sjelden by på praktiske utfordringer, idet politiet er gitt selvstendig beslutningskompetanse etter straffeprosessloven § 198 første ledd nr. 2.

Avdekking av straffbare forhold anses som en legitim sidevirkning av politilovens vitasjonshjemler.¹⁷⁶ Identifikasjonsvisitasjon i forbindelse med en ordensforstyrrelse kan for eksempel avdekke narkotika i lommen til den visiterte.¹⁷⁷ Dette vil gi grunnlag for skjellig grunn til mistanke med straffeprosessuell ransaking som følge. Visitasjon for å avdekke våpen etter politiloven § 7 a tar, på bestemte vilkår, uttrykkelig sikte på avdekking av farlige gjenstander på offentlig sted, men også her gjelder det generelle vitasjonsbegrepet, slik at straffeprosessuell ransaking kan aktualiseres for mer inngående undersøkelse.

I forlengelsen av dette kan det være grunn til å reise spørsmål om politiet kan benytte politilovens vitasjonshjemler som brekkstang inn til straffeprosesslovens regler om ransaking. Situasjonen vil typisk være at politiet ikke har «skjellig grunn til mistanke» for den straffbare handlingen de ønsker å etterforske, men at de har «grunn til å tro» at det foreligger et annet forhold som vil gi adgang til visitasjon. Det er høyst trolig at visitasjonen vil føre til oppdagelse av noe som vil gi «skjellig grunn til mistanke», og dermed åpne for ransaking.

---

¹⁷⁵ Auglend (2004) s. 496.

¹⁷⁶ Fredriksen (2015) s. 483.

¹⁷⁷ Fredriksen (2015) s. 483.

Følgende situasjon er illustrerende: Tommy er en kjent tagger som politiet mistenker for salg av narkotika, som han oppbevarer i sekken sin. Politiet har ikke tilstrekkelige opplysninger til å oppnå «skjellig grunn til mistanke» for å iverksette straffeprosessuell ransaking. De vet imidlertid at Tommy ofte tagger i undergrunnen på Tøyen. Politiet følger etter Tommy, med utgangspunkt i den alminnelige handlefriheten, hjemmefra og ned til undergrunnen. Der møter Tommy et par kompiser, og når politiet også kan skimte en sprayboks i bukselommen til Tommy, griper de avvergende inn med hjemmel i politiloven § 7 tredje ledd. Politiet kunne nøydt seg med å bortvise guttene fra undergrunnen, men med bakgrunn i at han muligens selger narkotika, velger de å visitere guttene og sekkene deres for å frata dem sprayboksene, med påskudd om å avverge lignende lovbrudd i fremtiden. I sekken til Tommy finner de narkotika og en liste med navn og mengdeangivelse, og det gjennomføres en påfølgende ransaking og pågrepelse. Funnet vil videre gi politiet adgang til ytterligere ransaking etter straffeprosessloven § 192.

Situasjonen ovenfor illustrerer en situasjon der vilkårene for visitasjon klart er tilstede, men der politiets hovedmotivasjon er å finne bevis for en straffbar handling, altså et straffeprosessuelt formål. I litteraturen legges det til grunn at det i utgangspunktet ikke er noe galt i at politiet har et håp om å avdekke straffbare handlinger når et polisiært formål for visitasjonen foreligger, men at det avgjørende for rettmessigheten av inngrepet er om politilovens formål er hovedmotivasjonen for inngrepet.¹⁷⁸ I forlengelsen av dette påpekes det at der politiet legger vekt på andre formål enn de som oppstilles i politilovens inngrepshjemler, vil dette kvalifisere som utenforliggende hensyn. Politiloven er spesiell forvaltningsrett, og det alminnelige forvaltningsrettslige prinsipp om forbud mot at forvaltningsorganet vektlegger utenforliggende hensyn, trer dermed inn med full kraft.¹⁷⁹ Et inngrep basert på utenforliggende formål vil følgelig være ulovlig. Polititjenestemannens motivasjon er således avgjørende for skillet mellom det legitime og det illegitime inngrepet. Situasjonen ovenfor er etter dette rettstridig, men dette vil være vanskelig å bevis ved en senere anledning, se punkt 6.2.

6.1.2 Alternative inngrepshjemler

I enkelte situasjoner vil visitasjon og ransaking aktualiseres av den samme handlingen. Fredriksen og Spurkland gir følgende eksempel:¹⁸⁰ Peder observerer en full mann i byens hovedgate på kveldstid som gjør utfall mot og roper til forbipasserende, mens han veiver med et

---

¹⁷⁸ Fredriksen (2015) s. 482.

¹⁷⁹ Fredriksen (2015) s. 482.

¹⁸⁰ Fredriksen (2014) s. 288 og Spurkland (2014) s. 60.

balltre. Idet Peder passerer, dytter mannen Peder og truer ham med å «knuse skallen hans», slik at Peder trekker seg raskt unna og kontakter nærmeste politipatrulje.¹⁸¹

I denne situasjonen vil den fulle mannens atferd aktualisere både primærvisitasjon etter politiloven § 7 og personransaking etter politiloven §§ 195 og 198 første ledd nr. 2.¹⁸²

Primærvisitasjon etter politiloven § 7 kan iverksettes for å sjekke at mannen ikke har andre farlige gjenstander på seg. At mannen bærer balltre, gir objektive holdepunkter for at det er en mulighet for at han har andre farlige gjenstander på seg, og mistankekravet «grunn til å tro» vil være oppfylt. Videre oppfylles alle de tre alternative formålene i bestemmelsens første ledd. De høylydte ropene og utfallene kvalifiserer som en forstyrrelse av offentlig ro og orden, jf. første ledd nr. 1. Veivingen med balltreet vil både true enkeltpersoners sikkerhet og utgjør et lovbrudd, jf. første ledd nr. 2 og 3.¹⁸³ Politiet kan klart benytte primærvisitasjon etter politiloven § 7. Om politiet først anholder eller bestemmer seg for å innbringe vedkommende etter politiloven § 7, vil sikkerhetsvisitasjon etter politiloven § 10 annet ledd aktualiseres.

Da mannens atferd med stor grad av sannsynlighet er straffbar etter straffelovens bestemmelser om forstyrrelse av offentlig ro og orden, bruk av trusler eller skremmende/plagsom atferd, kan politiet også gripe inn for å stanse handlingen og å sikre bevis for den videre straffefølgningen.¹⁸⁴ Personransaking etter straffeprosessloven § 195 vil være aktuelt for å sikre at han ikke har flere farlige gjenstander på seg, men også for å etablere type rus eller andre omstendigheter. Dersom mannen pågripes, vil også ransaking etter straffeprosessloven § 178 aktualiseres, som i stor grad tilsvarende politiloven § 10 om sikkerhetsvisitasjon.

Visitasjon og ransaking som alternative inngrepshjemler er mindre problematisk enn ved suksessiv bruk, fordi begge inngrep vil være legitime på samme tidspunkt. Den enkelte polititjenestemann står således overfor et valg mellom to rettmessige inngrep, og utfordringen blir her å velge det riktige sporet. Idet formålet med inngrepet skal være avgjørende, blir polititjenestemannens motivasjon for inngrepet av betydning for valg av spor. Ved suksessiv bruk vil inngrepshjemlene være rettmessige på ulike tidspunkt. Utfordringen får her en annen karakter, idet utfordringen for den enkelte polititjenestemann blir å sikre en rettmessig overgang fra det ene sporet til det andre. Videre vil polititjenestemannens motivasjon og holdning være avgjørende for at de politisiere inngrepshjemlene ikke misbrukes, for å få adgang til påtalesporet.

---

¹⁸¹ Fredriksen (2014) s. 288 og Spurkland (2014) s. 60.

¹⁸² Fredriksen (2014) s. 288-289.

¹⁸³ Fredriksen (2014) s. 288.

¹⁸⁴ Fredriksen (2014) s. 289.

Grensen mellom visitasjon og ransaking vil dermed være av avgjørende betydning for grensen mellom det legitime og det illegitime inngrep.

6.1.3 Fritt valg av spor?

Forutsatt at både visitasjon og ransaking vil utgjøre et rettmessig inngrep i borgerens rettssfære fordi vilkårene i inngrepshjemlene er oppfylt, blir det et spørsmål om i hvilken grad politiet står fritt til å velge politisporet eller påtalesporet.

Som hovedregel bør påtalesporet velges der inngrepet på sikt kan føre til en straffeforfølgning, jf. Riksadvokatens rundskriv.¹⁸⁵ Borgeren er etter dette alternativet prisgitt polititjenestemannens subjektive oppfatning. Der formålet er uklart har det vært argumentert for at man bør velge det sporet som fremstår som mest gunstig for borgeren.¹⁸⁶ Hva som er mest gunstig vil drøftes nedenfor i punkt 7.1.

6.2 Polititjenestemannens motivasjon

Det klare skillet mellom visitasjon og ransaking uteblir på grunn av uklarhetene som foreligger mellom de to regelverkene. Et naturlig skjæringspunkt for grensen mellom forebygging og etterforskning er gjerningstidspunktet,¹⁸⁷ men fordi lovgiver har lagt til rette for avvergende og forebyggende tiltak i etterforskningen må man trekke skillet på en annen måte. Skillet mellom forebygging og etterforskning er etter gjeldende rett formålsorientert: Er formålet med inngrepet å klarlegge forhold som ledd i straffeforfølgningen, så kvalifiserer det som etterforskning og politiet skal befinne seg i påtalesporet.¹⁸⁸

Den formålsorienterte tilnærmingen bidrar imidlertid ikke til noen klar løsning, idet grensen mellom forebygging og etterforskning er uklar. Dette skyldes både den økte kriminaliseringen av forberedelseshandlinger, men også den lovfestede adgangen til preventiv etterforskning i straffeprosessloven § 226, som ble tatt inn i lovverket i 2005. Dette medfører at det foreligger et overlappende formål om avverging og stansing av straffbare handlinger, i politiloven § 2(1) nr. 3 og straffeprosessloven § 226 første ledd bokstav c. Lovendringen i 2005 medførte også intern motstrid i ordlyden til straffeprosesslovens bestemmelser om etterforskning.

At det foreligger motstridende ordlyd i bestemmelsene i straffeprosessloven, utgjør ytterligere et moment som er egnet til gjøre grensen mellom forebygging og etterforskning uklar. Etter straffeprosessloven § 224 kan etterforskning iverksettes ved begåtte straffbare handlinger.

---

¹⁸⁵ Riksadvokaten (3/1999) punkt II.5.

¹⁸⁶ Fredriksen (2014) s. 43 og Spurkland (2014) s. 82.

¹⁸⁷ NOU 2004: 6 s. 31.

¹⁸⁸ Riksadvokaten (3/1999) punkt II.2.

Etter straffeprosessloven § 226 første ledd bokstav c er imidlertid et legitimt etterforskningsformål avverging og stansing av straffbare handlinger. Denne motstriden får betydning fordi den enkelte polititjenestemann etter gjeldende rett skal legge avgjørende vekt på formålet med inngrepet. Hva som faller innunder etterforskningsbegrepet er derfor av betydning for når påtalesporet skal velges.

Forarbeidene uttaler at det ikke var meningen at innføringen av straffeprosessloven § 226 første ledd bokstav c, skulle endre meningsinnholdet i straffeprosessloven § 224 som gjelder begåtte straffbare handlinger.¹⁸⁹ På den annen side er ordlyden i straffeprosessloven § 226 klar på at avverging og stansing er rettmessige etterforskningsformål. Videre har riksadvokaten i en høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet opplyst om at regelverket før 2005 ble praktisert slik at all bruk av tvangsmidler anses som en del av etterforskningen, også når formålet er å avverge eller å stanse den straffbare handlingen.¹⁹⁰ Endringen i straffeprosessloven § 226 ble således tatt inn for å klargjøre denne rettsstillingen. Etter lovendringen i 2005 er det på det rene at avverging og stansing av lovbrudd er legitime etterforskningsformål.

Konsekvensen av dette er at det foreligger klart overlapp mellom politiloven og straffeprosesslovens formålsbestemmelser. Spørsmålet blir så hvilken betydning dette har for ransaking etter straffeprosessloven § 195.

Når tvangsmidler kan brukes i etterforskningen, medfører dette at ransaking er et av flere tvangsmidler som faller innunder det vide etterforskningsbegrepet. De enkelte vilkår for et bestemt tvangsmiddel må likevel være tilstede dersom man skal kunne anvende det med avvergende og stansende formål. For ransaking innebærer mistankekravet at borgeren som et minimum må ha trådt over den nedre grensen for straffbart forsøk, dersom ransaking skal være et aktuelt tvangsmiddel. Ransaking kan likevel benyttes for å avverge hovedhandlingen, selv om forsøket i seg selv er straffbart. Der vilkårene for ransaking er oppfylt, vil det avgjørende for valg av spor være hva den enkelte polititjenestemann anser som formålet med inngrepet. Der inngrepets hovedsiktemål er straffeforfølgning, vil påtalesporet legges til grunn, mens der inngrepets hovedsiktemål er ro, orden eller sikkerhet, er det politisporet som skal følges.

Til tross for at formålsoverlappingen i enkelte tilfeller vil løses av at vilkårene for de enkelte bestemmelsene ikke er oppfylt, står man fremdeles igjen med det faktum at polititjenesteman-

---

¹⁸⁹ Ot.prp. nr. 60 (2004-2005) s. 151.

¹⁹⁰ Ot.prp. nr. 60 (2004-2005) s. 43.

nens motivasjon blir avgjørende for valg av spor. Når formålet med undersøkelsen blir avgjørende for om den skal ta form av visitasjon eller ransaking, faller man stadig tilbake på polititjenestemannens motivasjon for inngrepet. Spørsmålet blir om det er forsvarlig å la polititjenestemannens motivasjon i siste instans være avgjørende for hvilke rettigheter som utløses for borgeren og hvor langt inn i hans rettssfære myndighetene har adgang til å gå.

At politiarbeid har en slik karakter at det sjelden lar seg kontrollere i form av objektive holdpunkter, skaper en rettssikkerhetsmessig utfordring.¹⁹¹ Å finne hjemmelsgrunnlaget for inngrepet byr sjelden på problemer, men å bevise at regelen er overtrådt kan være vanskelig.¹⁹² Vurderingstemaet blir ofte hvilken forklaring som skal legges til grunn, politiets eller borgere-ns. Spørsmålet kan oppstå både i relasjon til hva som var den reelle motivasjonen for inngrepet, men også i tilknytning om motivasjonen var tilstrekkelig begrunnet.¹⁹³ For en overordnet eller en kontrollinstans, vil det å ta stilling til polititjenestemannens motivasjon i etterkant være tilnærmet umulig.¹⁹⁴ Det må derfor stilles særlige krav til polititjenestemanns personlige integritet og evne til selvdisiplin, og det plasseres i den sammenheng et særlig ansvar på polititjenestemenn til å opptre redelig og samvittighetsfullt i utøvelsen av sine arbeidsoppgavene.¹⁹⁵ I disse situasjonene er det kun politiet selv som kan skille den rettmessige fra den urettmessige inngripen.¹⁹⁶

Fra politiets ståsted vil ofte politiloven være «enklere» å forholde seg til enn straffeprosessloven.¹⁹⁷ Dette fordi påtalemyndigheten ikke må involveres og at beviskravet er vesentlig lavere etter politiloven.¹⁹⁸ Når visitasjonen kan avdekke straffbare forhold ved et betydelig lavere mistankekrav enn for ransaking, blir det avgjørende at polititjenestemannen avstår fra å anvende visitasjonshjemlene i situasjoner hvor en ransakingshjemmel skulle vært benyttet.¹⁹⁹

Utfordringen settes særlig på spissen ved bruk av såkalt «hvit inngang». Dette innebærer at man skaffer seg tilgang til informasjonen ved å oppfylle vilkårene for en annen hjemmel enn den som hadde vært naturlig i relasjon til mistanken. For eksempel er ikke mistankekravet for ransaking oppfylt for en bestemt straffbar handling, men mistankekravet for visitasjon relatert til en annen straffbar handling er oppfylt. Politiet skal her avstå fra å anvende visitasjon der-

---

¹⁹¹ Auglend (2004) s. 949.

¹⁹² Auglend (2004) s. 949.

¹⁹³ Fredriksen (2015) s. 485.

¹⁹⁴ Fredriksen (2015) s. 485.

¹⁹⁵ Fredriksen (2015) s. 485.

¹⁹⁶ Fredriksen (2015) s. 485.

¹⁹⁷ Fredriksen (2015) s. 480.

¹⁹⁸ Fredriksen (2015) s. 480.

¹⁹⁹ Fredriksen (2015) s. 485.

som hovedformålet i realiteten er etterforskning. Bruk av såkalt «hvit inngang», kan være vanskelig å motbevise dersom politiet hevder at det kun var ønske om å visitere på grunn av ordensforstyrrelse, og at bevisoppdagelsen kun var en legitim sidevirkning av det polisiære inngrepet.

7 Konsekvenser

Oppgaven har vist at regelsettene som omhandler visitasjon og ransaking er preget av store likheter, men samtidig har viktige forskjeller. Det kan være vanskelig å avgjøre om man befinner seg innenfor det ene eller det andre regelsettet, fordi den enkelte polititjenestemanns motivasjon i stor grad er avgjørende. Spørsmålet er hvilke konsekvenser valg av regelsett fører med seg.

7.1 Rettslig status og konsekvenser for den inngrepet er rettet mot

Visitasjon og ransaking gir to forskjellige rettslige utgangspunkter for borgeren. Ved ransaking vil vedkommende rent formelt få status som siktet, jf. straffeprosessloven § 82, men dette vil trolig ikke ha noen praktisk betydning på et så tidlig stadium. Av større interesse er at det ved ransaking opprettes sak slik at man registreres i politiets registre.²⁰⁰ Visitasjon medfører ikke siktet status. Visitasjonen vil loggføres i politiets vaktjournal og lydlogg, men dette er en mer uformell registrering som ikke registreres direkte på vedkommendes navn slik som ved registrering av ransaking.

Ved spørsmål om politiet står fritt ved valg av spor har det i noen tilfeller vært argumentert for at man bør velge det sporet som er «mest gunstig» for borgeren.²⁰¹ Ransaking vil utløse flest formelle rettigheter for borgeren, og således gi ham et sterkere rettssikkerhetsmessig vern, og vil for mange fremstå som mest gunstig. På den annen side vil disse formelle rettighetene ha liten praktisk betydning under selve undersøkelsen. I tillegg vil det ofte være en personlig påkjenning å få status som siktet og å bli registrert i politiets systemer, samtidig som man blir gjenstand for en noe mer inngående undersøkelse enn ved visitasjon. Visitasjonen vil forbeholdes en undersøkelse uten straffeelement, samt kun enkel loggføring av hendelsen i politiets systemer. Med dette utgangspunktet vil muligens visitasjonen fremstå som mer gunstig, til tross for lavere rettssikkerhetsmessig beskyttelse.

Hvilket spor som er å foretrekke vil trolig variere noe fra person til person. I den forbindelse er det lite heldig at avgjørelsen i enkelte tilfeller beror på en skjønnsmessig vurdering utført av en polititjenestemann, som kan ha en annen oppfatning enn borgeren om hva som er mest gunstig for ham.

7.2 Adgangen til rettslig prøving

Et neste spørsmål er om det er adgang til rettslig prøving av visitasjon og ransaking. Lovverkets utforming medfører at det sjelden er adgang til direkte rettslig prøving. Sivilombudsman-

---

²⁰⁰ Fredriksen (2014) s. 43.

²⁰¹ Fredriksen (2014) s. 42.

nen kan behandle klager over beslutninger tatt etter både politiloven og straffeprosessloven, men disse er ofte lite egnet for rettslig prøving idet avgjørelsene har en svært skjønnsmessig karakter.²⁰²

Videre foreligger det ingen adgang til rettslig overprøving av en gjennomført ransaking.²⁰³ Dette ble fastslått av Høyesterett i Rt. 1997 s. 1590, som omhandlet spørsmål om det var adgang til å påkjære beslutning om ransaking etter at ransakingen var gjennomført. Her kom retten til at man ikke lenger har rettslig interesse ved gjennomført ransaking fordi aktualitetskravet uteblir. Dette er bakgrunnen for at primærkompetansen for beslutning om ransaking er lagt til retten etter straffeprosessloven § 197 første ledd, som nevnt ovenfor.²⁰⁴

Når visitasjonen eller ransakingen leder til videre straffesak, vil en praktisk virkning av politiets kompetanseoverskridelse være bevisavskjæring. Borgeren gis i den anledning indirekte adgang til å få den ulovhjemlet ransakingen prøvd for retten i en straffesak, etter den ulovfestede læren om avskjæring av ulovlig bevis.²⁰⁵ Det er imidlertid ingen automatikk i at en ulovlig ransaking fører til avskjæring av bevisene som ble innhentet i forbindelse med denne.²⁰⁶ Tradisjonelt har norske domstoler vært tilbakeholdne med å tillate avskjæring av bevis, men det bemerkes at Høyesterett i større grad har avskåret ulovlig ervervet bevis i nyere tid.²⁰⁷ Om ikke retten kommer til at beviset skal avskjæres, kan vedkommende uansett få rettslig fastslått at visitasjonen eller ransakingen var ulovlig. Dette kan være av personlig betydning for vedkommende, men også gi utslag i etterfølgende erstatningssak.

Høyesterett har gitt politiet vide rammer for sin tjenesteutøvelse, men har i vurdering om avskjæring av bevis også uttalt de lege ferenda at slik avskjæring kan ha en pedagogisk effekt, idet politiet gis en ekstra oppfordring til å sørge for at vilkårene for ransaking er oppfylt, se Rt. 2006 s. 582.

Dersom ransakingen anses for å være en krenkelse av EMK art. 8, vil det trolig likevel være adgang til fastsettelsessøksmål etter EMK art. 13 som sikrer effektiv prøvingsrett ved nasjonal myndighet. Dette gjelder selv om krenkelsen er opphørt, jf. Rt. 2011 s. 1666 (32) og Rt. 2003 s. 301 (39). I en kjennelse fra 2001 slår Høyesterett fast at «[...] i sak om den rettslige vurdering av et inngrep i den personlige integritet, kan være grunn til ikke å stille for strenge krav

---

²⁰² Spurkland (2014) s. 75-76.

²⁰³ Elden (2012) punkt 7.2.4.

²⁰⁴ Spurkland (2014) s. 74.

²⁰⁵ Rt. 2003 s. 549 (17) og Rt. 1999 s. 1269 (1272).

²⁰⁶ Andenæs (2009) s. 314.

²⁰⁷ NOU 2004: 6 s. 33.

for å få fremmet et fastsettelsessøksmål, [...]»²⁰⁸. Selv om ikke et spørsmål av rent moralsk karakter er tilstrekkelig, åpner Høyesterett for at kravene til rettslig interesse trolig kan lempes noe i saker om krenkelse av den personlige integritet. Det er uomtvistet at en ransaking vil kunne støte mot den personlige integritet, herav kravet om hjemmel i lov.

Etter dette ser man at det er få eller ingen muligheter til rettslig prøving for en visitasjon eller ransaking, som ikke leder til senere straffeforfølgning.

7.3 Konsekvenser for den enkelte tjenestemann som følge av klage eller anmeldelse

Videre må det undersøkes hvilke konsekvenser klage eller anmeldelse fra den som var gjenstand for undersøkelsen, kan medføre for den enkelte polititjenestemann. Påstand om urettmessig visitasjon eller ransaking utført av polititjenestemann kan fremmes som klage eller anmeldelse. Konsekvensen av kompetanseoverskridelse kan resultere i disiplinærreaksjon og/eller straffeansvar.

Anmeldelser for rettstridige handlinger i både politisporet og påtalesporet behandles av Spesialenheten for politisaker (SEPO), jf. påtaleinstruksen²⁰⁹ § 34-1. Der SEPO finner at det foreligger kompetanseoverskridelse vil resultatet ofte være enten utferdigelse av påtalebeslutning eller oversendelse til administrativ vurdering av overordnet politimester, jf. påtaleinstruksen § 34-7. Administrativ vurdering er aktuelt der forholdet anses kritikkverdig, men ikke egnet til å utløse straffeansvar, og fører ofte til en form for disiplinærreaksjon.

Finner SEPO at det foreligger en urettmessig visitasjon eller ransaking tas det ut tiltale mot polititjenestemannen for grovt uaktsom tjenestefeil, jf. straffeloven § 172. Høyesterett har ved flere anledninger understreket at politiet må levnes en romslig ramme ved vurderinger angående lovmessigheten av politiets tjenesteutøvelse.²¹⁰ Dette skyldes trolig rettsområdets særegenhet, der skjønnsmessige avgjørelser må treffes i et raskt tempo i utfordrende situasjoner. Det skal derfor mye til før en polititjenestemann havner i strafferettslig ansvar.

Klagesaker følger det tosporede system, og behandlingsmåten er avhengig av om den påklagede atferden hører til i politisporet eller påtalesporet. Gjelder henvendelsen ransaking vil klagen behandles av politimesteren.²¹¹ Forvaltningsloven gjelder ikke for politiets beslutninger etter straffeprosessloven, jf. forvaltningsloven § 4 første ledd bokstav b. Straffepro-

---

²⁰⁸ Rt. 2001 s. 1123 (s. 1128).

²⁰⁹ Forskrift av 28. juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten (Heretter påtaleinstruksen).

²¹⁰ Rt. 2007 s. 1172, Rt. 2003 s. 948, Rt. 1995 s. 661.

²¹¹ Riksadvokaten (3/2006) punkt IV.1.2.

sessloven har egne klageregler i § 59 a, men disse omfatter ikke klage over beslutning om bruk av tvangsmidler, slik at det ikke finnes noen lovfestet klageadgang for beslutning om bruk av tvangsmidler.²¹² Overordnet påtalemyndighet har gjennom sin styringsrett adgang til å omgjøre beslutninger truffet av underordnet påtalemyndighet, og har dessuten et generelt fag- og tilsynsansvar for underordnet myndighet.²¹³ En klage over beslutning om bruk av ransaking vil derfor behandles innad i påtalemyndigheten, i praksis vil dette ofte være statsadvokaten.²¹⁴

For henvendelser om visitasjon vil klagen falle innunder Justis- og beredskapsdepartementets faglige ansvar. Beslutninger etter politiloven reguleres i utgangspunktet av forvaltningsloven, men det er gjort viktige unntak i forvaltningsforskriften²¹⁵ for politiets avgjørelser. For «påbud som gis av politiet for å opprettholde ro og orden» gjelder verken begrunnelsesplikten etter forvaltningsloven²¹⁶ § 24 eller klageadgangen etter forvaltningsloven § 28, jf. forskriftens § 21 første ledd bokstav b og § 30 første ledd bokstav a. Forvaltningslovens klageregler gjelder derfor ikke for avgjørelse om visitasjon. For klage over beslutninger og handlinger med hjemmel i politiloven er det politiets klageregelverk²¹⁷ som er det aktuelle.²¹⁸ Klagen forelegges politimesteren, med videre omgjøringsadgang for Politidirektoratet, jf. instruksens²¹⁹ § 3. Klageretten gjelder ikke straffeprosessuelle avgjørelser eller påstand om straffbare forhold begått av politiet.²²⁰

For begge spor gjelder imidlertid at hvis klagen tas til følge, er en vanlig konsekvens disiplinærreaksjon etter tjenestemannsloven²²¹ §§ 14-16. Vanlige disiplinærreaksjoner er skriftlig irettesettelse, nedsettelse i lavere stilling, tap av tjenesteansiennitet eller avskjedigelse.²²² I klagesaker kommer det tosporede systemet klart frem. Påtalemyndigheten kan ikke behandle beslutninger etter politiloven, og Justis- og beredskapsdepartementet kan ikke behandle forhold som hører innunder påtalemyndigheten.

---

²¹² Spurkland (2014) s. 74-75.

²¹³ Spurkland (2014) s. 74.

²¹⁴ Spurkland (2014) s. 74-75.

²¹⁵ Forskrift av 15. desember 2006 nr. 1456 om forvaltningsloven (Heretter forvaltningsforskriften).

²¹⁶ Lov av 10.februar 1967 om behandlingsmåten av forvaltningssaker (Heretter forvaltningsloven).

²¹⁷ Instruks for behandling av henvendelser om kritikkverdige forhold utført i tjeneste i politi- og lensmannsetaten (Heretter instruks om kritikkverdige forhold utført i tjenesten).

²¹⁸ Riksadvokaten (3/2006) punkt IV.1.2.

²¹⁹ Instruks om kritikkverdige forhold utført i tjenesten.

²²⁰ Spurkland (2014) s. 75.

²²¹ Lov av 4. mars 1983 nr. 3 om statens tjenestemenn m.m. (Heretter tjenestemannsloven).

²²² Fredriksen (2014) s. 268.

Fremstillingen viser at polititjenestemannen kan få både straffeansvar og disiplinærreaksjon, uavhengig om han opptrer på vegne av politiet eller påtalemyndigheten. Videre ser man at behandlingen av klager og anmeldelser er noe ulik, idet klager behandles internt i det tosporede systemet og anmeldelser behandles av SEPO.

7.4 Erstatning

Et siste spørsmål blir om den som er gjenstand for inngrepet, er berettiget erstatning dersom inngrepet var urettmessig. Det tradisjonelle skillet mellom etterforskning og forebygging blir avgjørende for hvilke erstatningsrettslige bestemmelser som kan gjøres gjeldende.²²³ De alminnelige erstatningsrettslige reglene gjelder for både visitasjon og ransaking. Staten kan dermed bli ansvarlig som arbeidsgiver, jf. skadeerstatningsloven²²⁴ § 2-1 og det ulovfestede organansvar. Politiet må ha handlet forsettlig eller uaktsomt for å utløse ansvar.²²⁵ For ransaking og ulovlig ransaking, gjelder i tillegg straffeprosesslovens regler om erstatning i kapittel 31.²²⁶ Erstatningsmulighetene er således større ved urettmessig ransaking.

---

²²³ NOU 2004: 6 s. 33.

²²⁴ Lov av 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (Heretter skadeserstatningsloven).

²²⁵ Spurkland (2014) s. 79.

²²⁶ Rt. 1993 s. 648 og Rt. 1998 s. 1083.

8 Avsluttende bemerkninger

Som oppgaven viser er lovverket mer omfattende enn hva som fremgår av ordlyden i bestemmelsene. På et rettsområde der lovverket hovedsakelig anvendes av personer uten juridisk utdanning, kan dette utgjøre et rettssikkerhetsmessig problem. Dilemmaets kjerne er politiets behov for effektiv kriminalitetsbekjempelse samtidig som de rettssikkerhetsmessige garantier skal overholdes.²²⁷

Ved første øyekast fremstår de fleste av utfordringene knyttet til oppgavens problemstilling å være av juridisk karakter. Det er riktig å konkludere med at oppgaven tar for seg juridiske nyanser i lovverket. Konsekvensen av at det foreligger så mange juridiske tolkningsspørsmål gir imidlertid utslag i den praktiske tolkningen av lovverket. Svært mange av vilkårene blir i siste instans et utslag av polititjenestemannens subjektive oppfatning av situasjonen eller motivasjon for inngrepet. Når så mange av inngrepenes variabler styres av polititjenestemannens skjønn, fremstår det i praksis som litt «tilfeldig» hvilket spor man ender opp i.

Oppgaven gir grunnlag for å trekke frem tre grunnutfordringer ved rettssikkerheten knyttet til forholdet mellom visitasjon og ransaking. Den vage utformingen av lovverket, betydningen av polititjenestemannens subjektivitet og motivasjon, og den svake adgangen til rettslig prøving og klage.

Den vage utformingen av inngrepshjemplene er valgt fordi man ikke ønsker at politiet skal oppleve å stå handlingslammet tilbake. Samtidig som den vage utformingen er politiets styrke i effektiv kriminalitetsbekjempelse, er den også en svakhet. Dette lovtekniske valget innebærer at de som skal anvende lovene i praksis må ha inngående kjennskaper til lovens forhistorie, forarbeider, rundskriv og juridisk litteratur for å kjenne den egentlige rekkevidden av de enkelte bestemmelsene, idet det ligger flere begrensninger i disse rettskildene. Dette bør anses som en svakhet ved regelverket, og i ytterste konsekvens et rettssikkerhetsmessig problem.

Polititjenestemannens subjektive oppfatning eller motivasjon får stor betydning for om mistankekravet er oppfylt, hva som er formålet med inngrepet, om det er trolig at inngrepet vil lede til straffeforfølgning, hva som er mest gunstig for den som er gjenstand for undersøkelsen, og for avgjørelsen om vilkårene for selvstendig beslutningskompetanse for polititjenestemannen er tilstede. Når polititjenestemannens motivasjon vanskelig er etterprøvbar, vil borgerens rettssikkerhet hvile på skuldrene til den enkelte polititjenestemann. Å oppnå og vedlikeholde høy kvalitet hos polititjenestemennene kan oppnås ved holdningsskapende tiltak både underveis i studiene og senere i karrieren. De beste grunner taler for en inkludering av etiske

---

²²⁷ NOU 2009: 12 s. 32.

opptakskrav ved politiutdanningen, samt etterutdanning innen etikk. Interne holdninger og instruksjoner kan også langt på vei bidra som signaliserende og moraldannende.²²⁸

Polititjenestemannens personlige integritet og evne til selvdisiplin blir således et bærende moment for borgerens rettssikkerhet i forbindelse med visitasjon og ransaking.²²⁹ Det er viktig at polititjenestemenn avstår fra å bruke visitasjon der ransaking skulle vært benyttet, avstår fra å vektlegge utenforliggende hensyn, avstår fra å vurdere «ferske spor» som «ferske nok», og at polititjenestemennene er klare på hvilket inngrep de skal benytte i den enkelte situasjon og gjør en vurdering av om vilkårene for inngrepet er tilstede før de griper inn.

«Rettsikkerhet blir vanligvis forstått som borgernes vern mot vilkårlig, uforutsigbar og usaklig forskjellsbehandling fra staten. Hvis borgerne mener seg utsatt for brudd på regler som skal beskytte mot ulovlig eller kritikkverdig tjenesteutøvelse, forutsetter rettsikkerhet at publikum både har rett til å anmelde og klage og blir informert om denne rettigheten.»²³⁰

Oppgaven viser at den adgangen som eksisterer for rettslig prøving og klage, er lite egnet for inngrep som visitasjon og ransaking. Dette bør anses som en svakhet ved rettsikkerheten på dette rettsområdet. Finstadutvalget bemerket at «Hvis man sammenlikner registrerte klager og anmeldelser med det millioner av "politihandlinger" som utføres hvert år ikke minst i publikumsnære møter, er det bare en mikroskopisk andel av denne tjenesteutøvelsen som ender hos henholdsvis Spesialenheten og i klageordningen.»²³¹ Om dette skyldes at politiets tjenesteutførelse er tilnærmet plettfri, manglende kunnskap om klage- og anmeldelsesordninger, vegring for å klage eller anmelde, eller at de som er utsatt for visitasjon eller ransaking uten funn ikke ønsker eller ser poenget i å holde liv i konflikten med politiet, er vanskelig å vite. Konsekvensen er i realiteten at man vet veldig lite om hva som faktisk skjer under politiets tjenesteutøvelse.

---

²²⁸ Auglend (2004) s. 950.

²²⁹ Fredriksen (2015) s. 485.

²³⁰ NOU 2009: 12 s. 42.

²³¹ NOU 2009: 12 s. 42.

9 Litteraturliste

Juridisk teori

- Andenæs (2009) Andenæs, Johs., *Norsk Straffeprosess*, 4. utg. ved Tor-Geir Myhrer. Oslo, 2009
- Auglend (2004) Auglend, Ragnar L., Henry John Mæland og Knut Røsandhaug, *Politirett*, 2. utg., 2004
- Fredriksen (2014) Fredriksen, Steinar og Kai Spurkland, *Ordensjuss*, 1. utg., 2014
- Fredriksen (2015) Fredriksen, Steinar, *Ro, orden og frihet*, 1. utg., 2015
- Hov (2010) Hov, Jo, *Innføring i prosess 2*, 1. utg., 2010

Juridiske artikler

- Elden (2012) Elden, John Christian, Anders Brosveet og Håkon Bodahl-Johansen, *Straffeprosess – en veiledning [2012]* (2012) (Sitert fra Rettsdata.no)
- Lomell (2012) Lomell, Heidi Mork, *Bedre føre var? Menneskerettslige konsekvenser av en pre-aktiv strafferett, I: ... men er det rett?: om politiet og menneskerettighetene : Forskningskonferansen 2011*, Barland, Bjørn; Marit Egge & Tor-Geir Myhrer (red.) Politihøgskolen (2012) Kapittel. s. 79 – 97. <http://hdl.handle.net/11250/175101> [sitert 01.11.2015]
- Spurkland (2014) Spurkland, Kai, «Vi kjører han inn for en sjekk» - Når skal politiets maktbruk i ordenstjenesten hjemles i straffeprosessloven og når skal den hjemles i politiloven?, *Tidsskrift for Strafferett* nr. 1 (2014), s. 60-83 (sitert fra Rettsdata.no)

Lovgivning

EMK	Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Roma 1950 (EMK)
1814	Lov av 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven)
1902	Lov av 22. mai 1902 nr. 10 almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) [opphevet]
1967	Lov av 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)
1969	Lov av 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven)
1981	Lov av 22. mai 1981 nr. 25 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)
1983	Lov av 4. mars 1983 nr. 3 om statens tjenestemenn m.m. (tjenestemannsloven)
1985	Forskrift av 28. juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen)
1990	Forskrift av 22. juni 1990 nr. 3963 om alminnelig tjenesteinstruks for politiet (politiinstruksen)
1995	Lov av 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven)
1999	Lov av 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
2005	Lov av 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)
2006	Forskrift av 15. desember 2006 nr. 1456 om forvaltningsloven (forvaltningsforskriften)
2006	Forskrift av 30. juni 2006 nr. 749 om bruk av politiarrest

(forskrift om bruk av politiarrest)

Forarbeider

NUT 1969: 3	<i>Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen (Komiteen til revisjon av straffeprosessloven)</i> (sitert fra Lovdata.no)
NOU 1997: 15	<i>Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet, Delutredning II</i> (sitert fra Lovdata.no)
NOU 2004: 6	<i>Mellom effektivitet og personvern</i> (sitert fra Lovdata.no)
NOU 2009: 12	<i>Et ansvarlig politi Åpenhet, kontroll og læring</i> (sitert fra Lovdata.no)
Ot.prp. nr. 22 (1994-1995)	<i>Om lov om politiet (politiloven)</i> (sitert fra Lovdata.no)
Ot.prp. nr. 64 (1998-1999)	<i>Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven m v (Etterforskningsmetoder m v)</i> (sitert fra Lovdata.no)
Ot.prp. nr. 79 (1998-1999)	<i>Om lov om midlertidig endring i politiloven (utvidet adgang til visitasjon)</i> (sitert fra Lovdata.no)
Ot.prp. nr. 58 (2001-2002)	<i>Om lov om endringer i straffeloven og politiloven (tiltak mot ulovlig bruk av kniv og skytevåpen)</i> (sitert fra Lovdata.no)
Ot.prp. nr. 109 (2001-2002)	<i>Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (rasistiske symboler, besøksforbud og strafferammen ved sammenstøt av lovbrudd)</i> (sitert fra Lovdata.no)
Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)	<i>Om lov om straff (straffeloven)</i> (sitert fra Lovdata.no)
Ot.prp. nr. 60 (2004-2005)	<i>Om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven (romavlytting og bruk av tvangsmidler for å hindre alvorlig kriminalitet)</i> (sitert fra Lovdata.no)
Prop. 64 L (2014-2014)	<i>Lov om ikraftsetting av straffeloven 2005 (straffelovens</i>

ikraftsettingslov) (sitert fra Lovdata.no)

Innst. O. nr. 113 (2004-2005)

Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven (romavlytting og bruk av tvangsmidler for å forhindre alvorlig kriminalitet)
(sitert fra Lovdata.no)

Rettspraksis

Rt. 1993 s. 648
Rt. 1993 s. 1025
Rt. 1993 s. 1302
Rt. 1994 s. 951
Rt. 1995 s. 661
Rt. 1997 s. 1590
Rt. 1998 s. 1083
Rt. 1999 s. 1269
Rt. 2001 s. 1123
Rt. 2001 s. 1481
Rt. 2003 s. 301
Rt. 2003 s. 549
Rt. 2003 s. 948
Rt. 2006 s. 582
Rt. 2007 s. 940
Rt. 2007 s. 1172
Rt. 2011 s. 166
Rt. 2011 s. 946

Vedtak og rapporter

Instruks for behandling av henvendelser om kritikkverdige forhold utført i tjeneste i politi- og lensmannsetaten.

Instruks for behandling av henvendelser om kritikkverdige forhold utført i tjeneste i politi- og lensmannsetaten. Fastsatt 21.11.2005 av Justisdepartementet i medhold av politiloven § 29.

https://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CB0QFjAAahUKEwirqqq_iu3IAhXDKnIKHUDYBIY&url=http%3A%2F%2Fwww.spesialenheten.no%2FDesktopModules%2FEasyDNNNews%2FDocumentDownload.ashx%3Fpor-

[talid%3D0%26moduleid%3D462%26articleid%3D24%26documentid%3D7&usg=AFQjCNEBaJAVSYgrRcwrHNQQ-TXYZKzwYA&sig2=Vm3C0dm1Lgel_GAOBLVdyw](#)
[sitert 15. november 2015]

Riksadvokaten (3/1999) Riksadvokaten. Rundskriv nr. 3 (1999) *Etterforskning*. (sitert fra Lovdata.no) [sitert 31. oktober 2015]

Riksadvokaten [brev til Politihøgskolen av 07.09.1999] Brev fra Riksadvokaten til Politihøgskolen av 07.09.1999
<http://www.riksadvokaten.no/filestore/Dokumenter/Publikasjoner/Publikasjon3-2001utenvedlegg.pdf> s. 56 [sitert 10. november 2015]

Riksadvokaten (3/2006) Riksadvokaten. Rundskriv nr. 3 (2006) *Etterforskning av saker mot ansatte i politiet og påtalemyndigheten - spesialenheten for politisaker*. (sitert fra Lovdata.no) [sitert 15. november 2015]

Nettsider

Politiets fellesforbund (2004) Politiets fellesforbund, *Sak 5-1:Politirollen* (2004)
https://www.pf.no/filestore/Politiets_Fellesforbund/File/Landsmte/2004/Sak5-1.doc [Sitert 29.10.2015]

Riksadvokatens nettside, *Påtalemyndigheten*. Riksadvokaten, *påtalemyndigheten*
<http://www.riksadvokaten.no/no/P%C3%A5talemyndigheten.9UFRnM5U.ips> [Sitert 12.10.2014]